

Europese volkskunde in een verenigde wereld

Betekenis van haar studie voor gemeenschap en universiteit

door

Dr. Win. ROUKENS

*Prof. Dr. Jos. Schrijnen piae memoriae;
Pro domo sua neerlandica europaeaue.*

Man vergilt einem Lehrer schlecht, wenn man
immer nur sein Schüler bleibt. Nietzsche.

Inleiding : waarom deze beschouwingen nu?

Als redenen voor de behandeling van het onderhavige onderwerp in uw midden zouden wij willen beschouwen 1° de nog steeds omstreden verwarrende nomenclatuur en de daaraan toegekende variërende inhoud, 2° de nog niet altijd met een volmondig: Ja! beantwoorde vraag of ons stofgebied wel tot de wetenschap kan worden gerekend, en in verband daarmee het probleem van a) de methodiek der benadering alsmede b) van het gestelde doel en 3° de vraag óf er, als volkskundestudie wetenschapsbeoefening is, voor haar een plaats is aan onze universiteit (en c.q. hogescholen) en waar deze plaats in het kader van onderwijs en wetenschapsbeoefening behoort te zijn*.

Over al deze punten is in de laatste eeuw wel een boekenplank vol geschreven¹. En het zou maar weinig zin en nut hebben in dit

* Dit onderwerp behandelde ik in een lezing op de plenaire vergadering van 3 maart 1963. Hartelijk dank ik mijn oud-leerling drs. H. Damen, stafdocent aan de Kath. Sociale Academie te Enschede, voor de hulp welke hij mij bij de totstandkoming van deze verhandeling verleende. — Daar ik de voetnoten sterk moet beperken, verzoek ik de literatuuropgaven in de geciteerde werken niet ongeraadpleegd te laten.

(1) Het is ondoenlijk ook slechts het belangrijkste ter zake hier op te sommen. Daar veel op andere plaatsen in deze studie geciteerd wordt, volstaan wij met de aanhaling van enkele geschriften die voldoende kijk geven op het geheel van de problematiek en wier literatuuropgaven omtrent bijzondere aspecten oriënteren. Daar de Duitsers zich het meest met de theorie der „Volkskunde” hebben bezig gehouden, noemen wij eerst enkele Duitse werken die voor alle landen verhelderend zijn en die het beste tot kritische stellingname kunnen aansporen. H. Freudenthal: *Wissenschaftstheorie der deutschen Volkskunde* (Hannover 1955); G. Lutz: *Volkskunde; Ein Handbuch zur Geschichte ihrer Probleme* (Berlin 1958); Mathilde Hain: *Die Volkskunde und ihre Methoden* in: *Deutsche Philologie in Aufriss* (Wolfgang Stammler), Lieferung 29; Gerh. Heilfurth: *Volkskunde jenseits der Ideologien* (Mar-

uur terzake iets anders of meer te doen dan U een literatuurlijst te overhandigen met het verzoek aan hen die ruimer belangstellen of vanuit hun aangrenzende speciale vakkennis ter zake willen meepraten, daarvan het een en ander te bestuderen, wanneer wij niet meenden dat wij onze kijk op het complex van volkskundige problemen aanmerkelijk kunnen verhelderen, indien taalkundigen, letterkundigen, historici in de ruimste zin van het woord en, wellicht, sociologen, psychologen en ethnologen met volkskundigen enkele punten nader leren kennen, overdenken én bespreken; wanneer wij er verder niet van overtuigd waren dat het urgent is, dat wij ons in de huidige fase van de ontwikkeling der wetenschappen in het algemeen en van de cultuurgeschiedenis in het bijzonder de vraag voorleggen: welke houding universiteit en academisch gevormden tegenover de volkskunde zouden dienen aan te nemen.

Wat dit laatste betreft heeft het toch wel geen zin, ten opzichte van hen die in de onderhavige sector serieus, en wel op wetenschappelijk niveau, werken — en dat zijn er niet weinigen! — „kiekeboe te spelen” of een houding aan te nemen van „laat ze het spel maar spelen, het is tóch niet écht”, zonder van het vermeende spel en van het vermeend niet-echte enigermate kennis te hebben genomen en, liefst daarna, van het spel en niet-echte, eventueel, overtuigend kennis te hebben gegeven.

De algemene aanleiding tot onze beschouwingen zien wij in de talrijke publicaties in de vorm van artikelen, brochures, congressen en boeken na de wereldoorlog over volkskunde verschenen die, niet het minst in het licht van andere wetenschapssectoren, een heroriëntering, een herbezinning noodzakelijk maken².

burg 1961), een „Antrittsvorlesung” die pas na de voltooiing van deze studie in mijn bezit kwam.

Verder verwijzen wij naar de handboeken voor tal van landen. Voldoende oriënterend, en c.q. „verder wijzend”, zijn o.a. de volgende niet-Duitse handleidingen. Guiseppe Cocchiara: *Introduzione alla storia degli studi delle tradizioni popolari* (Palermo, z.j.) vooral blz. 1-57; dezelfde: *Storia del folklore in Europa* (Torino, 1952). G.L. Gomme: *Handbook of Folk-lore* (London 1890); Kaarle Krohn: *Die folkloristische Arbeitsmethode* (Oslo 1926); Jouri Sokolov: *Le folklore russe* (Paris 1945); F. Krüger: *Géographie des traditions populaires en France* (Mendoza 1950); Arn. van Gennep: *Manuel de folklore français contemporain* (Paris 1943 v.v.; vooral Tome premier: Introduction générale); Åke Hultkrantz: *International dictionary of regional european ethnology and folklore*, vol. I: General ethnological concepts (Copenhagen 1960); Rich. M. Dorson: *Folklore research around the world* (Bloomington 1961). Deze opstellenbundel geeft in tal van bijdragen een kijk, jammergenoeg soms nogal eenzijdig en oppervlakkig, op de situatie der volkskunde-studie in Europa, Noord-en Zuid-Amerika, Afrika, Azië, Oceanië en Australië; Abel Coetzee: *Die Afrikaanse volkskultuur*² (Amsterdam-Kaapstad 1960), vooral blz. 1-25; een verdienstelijk werk, dat ten deze, vooral op Duitse en Engels-Amerikaanse literatuur steunt; Carlos Vega: *La ciencia del folklore* (Buenos Aires 1960).

(2) Wij moeten volstaan met een verwijzing naar Hultkrantz, loc. cit., naar de: *Bibliographie internationale des arts et traditions populaires* (Internationale volks-

Een eerste bijzondere aanleiding voor onze verhandeling is evenwel het feit dat het 25 jaar geleden is, dat onze Utrechtse en Nijmeegse leermeester tevens onze Nijmeegse voorganger, Prof. Dr. Jos. Schrijnen, een alumnus van de Leuvense universiteit — o.a. door zijn „Nederlandsche Volkskunde”³ een groot dienaar van Vlaanderen en Nederland beide — aan een correspondent van „De Maasbode” een opmerkelijk interview toestond over het onderwerp: Volkskunde en volkskundebeoefening⁴.

Hier mogen wij er reeds op wijzen dat Schrijnen toen als doelstellingen van zijn stimulerende beoefening der volkskundestudie in de Nederlanden zag 1° het versterken van het nationaliteits- en saamhorigheidsgevoel bij Vlamingen en Nederlanders en 2° het wetenschappelijk grondvesten van de Volkskunde. U begrijpt dat beide punten ons in deze historische periode van groei naar het burgerschap van Europa en zelfs naar het wereldburgerschap alsmede gezien de huidige problematiek met betrekking tot de wijze der universitaire wetenschapsbeoefening redenen te meer tot bezinning geven.

Een tweede bijzondere aanleiding vormt enerzijds het 50 jarig bestaan — in 1962 — van het Nederlandse Rijksmuseum voor volkskunde, waarvan Schrijnen, nagenoeg sinds de stichting, een kundig raadsman was en dat wijzelf sinds de dertiger jaren mede mochten besturen én na de tweede wereldoorlog als directeur mee mochten heropbouwen, uitbouwen en — het oog vooral gericht op wetenschap en universiteit in Europees verband — in nationaal en internationaal kader mochten inrichten, en anderzijds de eerste afronding van het Vlaams Openluchtmuseum in het Belgisch kroon- domein Bokrijk, waarvoor wij als directeur van het N.O.M. met het energiek college der Bestendige Deputatie van de provincie Limburg onder de stuwende leiding van de eigenlijke stichter, gouverneur Dr. Roppe de eerste inrichting, toekomst en leiding

kundliche Bibliographie), waarvan onlangs, onder redactie van R. Wildhaber, het 4e deel (de jaren 1950-51) verscheen; naar de handelingen van de „International folklore congresses” — o.a. van dat van Buenos Aires (1960) waar Renato Almeida sprak over: Folklore, a science of interpretation — welke, in het kader van de Unesco, werden georganiseerd door de officiële wetenschappelijke internationale volkskundige organisatie: Commission internationale des arts et traditions populaires (C.I.A.P.) alsmede naar de bibliografie in de nationale en internationale tijdschriften voor volkskunde. Voor de geografische aspecten mogen wij de opstellen van Teodoro Onculescu: *Appunti bibliografici sulla geografia folklorica Europea* in: *Filologia romanza* 1955 (fasc. 20 - nr 6 en fasc. 3 - nr 7) niet over het hoofd zien.

(3) Zutphen 1916. Als aanvulling hierop raadplege men het verdienstelijk werk van onze Leuvense collega Dr. K.C. Peeters: *Eigen aard, grepen uit de Vlaamsche folklore* (Antwerpen 1946).

(4) *Volkskunde en volkskundebeoefening*; Een interview met prof. Dr. Jos. Schrijnen, 18 dec. 1937, p. 5.

sinds 1950 mochten bespreken, teneinde het terrein der werkzaamheden voor de eerste directeur te effenen⁵.

En wanneer wij thans, juist in Uw midden, enkele principiële gedachten over ons onderwerp gaan uitspreken, dan is het onze bedoeling U deze niet alleen voor te dragen, maar ook voor te leggen en wel omdat, zoals Henri van Lier in zijn recent boek „Le nouvel âge” zegt: „l'attitude scientifique” van een spreker „n'est qu'une prise du réel et qu'elle gagne à dialoguer avec les autres”⁶, en omdat het, onbegrijpelijker wijze, aan een breed opgezette, rustige en openhartige dialoog maar al te lang ontbroken heeft^{6a}.

Immers, het is langzaam aan toch wel duidelijk geworden dat de beoefenaren der wetenschap van de 2e helft der 20e eeuw — zeker die der filologie en van andere geesteswetenschappen — voor elkaar niet meer wonen in geïsoleerde herenboerderijen van Streusiedlungen of in herenhuizen afgesloten door ijzeren hekken, waarop, zelfs voor de burens! een bordje met het bekende egoïstisch-egocentrisch „leugentje om bestwil”: „Attention, chien méchant” of „Vor dem Hunde wird gewarnt” — die hond was veelal niets anders dan de bekrompen zucht tot alleenheerschappij in afweer — maar in één groot flatcomplex met één grote, uitnodigende ingang deur, met contactlift voor alle verdiepingen en met tal van alles en allen verbindende gangen en deuren waarop bordjes met: „Vrije toegang”, waaronder dan weer slagwoorden als: „Studium

(5) Zie Rob. Foncke: *Over openluchtmusea voor volkskunde* in: Vlaamse Gids 1954. Daar lezen wij, ook volgens officiële documenten van het Nederlands Openluchtmuseum, terecht: „De stuwkracht hierbij (bij de totstandbrenging van een openluchtmuseum in Bockrijk R.) scheen niet het laatst uit te gaan van haar (de provincie Limburg R.) jonge gouverneur de heer L. Roppe”; mits wij 'scheen' veranderen in 'bleek'!

Bepaald onjuist is dan ook de mening van A.J. Bernet Kempers in: *Vijftig jaar Nederlands Openluchtmuseum* (Arnhem 1962; p. 141): „De stichter van Bockrijk, Dr. Joz. Weyns” etc. wat al blijkt uit: *Bokrijk, tuin van de Vlaamse volks-cultuur* (Dr. Weyns, Hasselt 1961, blz. 24 v.v.), waar staat dat een jaar vóór het optreden van de conservator — zulks na herhaalde besprekingen en correspondentie van de gouverneur met schrijver dezes, na een uiteenzetting met lichtbeelden voor de gouverneur en het college van gedeputeerden in het gouvernement te Hasselt gehouden door deze, en na adviezen, vóór de benoeming van de conservator en van een college van advies, verstrekt door dezelfde — in 1952 de eerste boerderij werd geplaatst.

Men raadplege ter zake behalve de correspondentie van het Nederlands Openluchtmuseum ook: *Volkskunde* (53e Jrg. 1965), Feestnummer bij gelegenheid van het 40ste stichtingsjaar van het Nederlands Openluchtmuseum. Deze voetnoot beschouwe men uitsluitend als een eenvoudige daad van historische juistheid en rechtvaardigheid.

(6) Editions Castermans 1962, 153.

(6a) Zulks ondanks de unanieme wens in 1937 uitgesproken op het Congrès intern. des sciences anthropol. et ethnol. te Parijs en in 1955 bij gelegenheid van eenzelfde congres te Arnhem en de vier voorstellen die de Portugees Jorge Dias in 1952 deed in een lezing van het gelijknamig congres in Wenen. Zie ook de belangrijke uiteenzettingen van O. Höfler op deze Weense bijeenkomst over *Germanistik und Völkerkunde* (zie de handelingen).

generale", „Interfacultair", „Einheit in der Kultur" ⁷, „L'unité des sciences de l'homme" ⁸ en „Savoir et vulgarisation" ⁹.

Van mis-verstaan en mis-waarden naar beter begrip en positieve benadering

U weet dat de beide in de Nederlanden doorgaans gebruikte — de een meer, de ander veel minder — namen voor de ter discussie staande stof (en wetenschap) luiden: volkskunde en folklore, van welke de tweede in het onderhavige betekenskader een vertaling van de eerste schijnt te zijn. Opvallend is daarbij, dat de aan beide toegekende inhoud zovéél verschilt. De eerste toch werd in het land van herkomst (Duitsland) omschreven als: de kennis (Kunde) omtrent het volk als staatskundige of, veelal, supranationale genetisch-organische eenheid vanuit de (volks)cultuur, de tweede als: (de kennis van) het weetbezit, het door traditie verworven weetbezit (zeggen wij: de door traditie verworven cultuur) van het volk d.w.z. het „common people", het gewone volk ^{9a}. In dit verband hebt U misschien, uw oor te luisteren leggend, geconstateerd dat de eerste naam (volkskunde) voor de doorsnee burger zoveel als een raadsel is en dat de tweede (folklore) voor de meeste gebruikers nu ook niet bepaald als helder mag worden beschouwd én velen zeker niet wetenschappelijk aandoet. Maar een alleszins bevredigende begripsomschrijving, voorzover deze überhaupt mogelijk is, blijft, evenals overigens in vele andere takken van wetenschap zoals wij zullen zien, zelfs voor de vakman een moeilijke, indien niet onmogelijke zaak ¹⁰.

(7) door Ew. H. Lüppert (Stuttgart-Möhringen 1954); Alois Dempf: *Die Einheit der Wissenschaft* ² (Stuttgart 1962). Zie ook S. Strasser: *Fenomenologie en empirische menskunde* (Arnhem-Zeist 1962), alsmede W. Banning: *De mens in sociale en geestelijke verhoudingen* (Haarlem 1963) die bijzonder belangrijk zijn.

(8) door G. Palmade (Paris 1961).

(9) In: *Recherches et Débats du Centre catholique des intellectuels français* (Paris 1962; cahier n° 39). D.i. vulgarisatie op wetenschappelijk niveau der verworvenheden van de sterk gespecialiseerde takken van wetenschap, welke evenzeer de, telkens weer met zoveel nadruk gevraagde, synthetische wetenschapsbeoefening bevordert als ze „democratisering" in de hand werkt.

(9a) In zijn in 6a genoemde lezing gaf Dias vier verschillende inhoudsomschrijvingen voor Europa en Amerika en wees hij op een generatieverschil bij andere begripsomschrijvingen.

(10) Men raadplege in dit verband, behalve de in voetnoot 1 geciteerde werken: W.H. Riehl: *Naturgeschichte des deutschen Volkes* (Stuttgart 1939) het hoofdstuk: Die Volkskunde als Wissenschaft, vooral blz. 36-40; A. Spamer: *Deutsche Volkskunde als Lebenswissenschaft vom deutschen Volkstum* in: *Grundzüge der Deutschkunde II* (Hofstaetter-Schnabel, Berlin-Leipzig 250 v.v.); Violet Alford: *Introduction to English Folklore* (Londen 1952), hfdst. I; What folklore is; Raffaele Corso: *Folklore* ⁴ (Napoli 1953), hfdst. I: *Il nome*, hfdst. II: *La definizione* en vooral blz. 203 v.v., waar hij de verschillende opvattingen tracht te coördineren. De vertaling

En het zo met betrekking tot de beide etyma geleidelijk gegroeide mis-verstaan en mis-waarden kan zich, zoals de ervaring leert, met verschil in graad en uitingwijze uitstreken van de man-van-de-sstraat tot en met de departementsambtenaar onder wie de volks-cultuur ressorteert. En daarover zou een, zeker niet altijd onamusan- te, bloemlezing samen te stellen zijn alleen al aan de hand van krantenknipsels en zakboeknotities s.v. folklore.

Enkele oriënteringsspecimina menen wij U hier niet te mogen onthouden.

Een Noordnederlands letterkundige schreef in 1954 — en hij is niet de enige die, indien hij zó al niet schrijft, dan toch zeker zó denkt — in Elsevier : „Ik haat folklore (let wel : er staat niet : volkskunde!) tot in het merg, omdat er altijd herrie, brandstichting, bedelarij en dierenmishandeling mee gepaard gaat. De folkloristen zijn schrijvers van boekjes over al die barbaarse snorrepijperijen”. Dit soort nu niet bepaald complimenteus geschrijf zouden enigszins georiënteerden in volkskunde met de karakterisering dom, leugenachtig dorpskrantengeroddel kunnen afdoen, maar, ik moet bekennen dat schrijvende, zich „folkloristen” noemende lieden, zeker in Noord-Nederland, tot dit soort bekrompen en oppervlakkig leugengepraat hebben bijgedragen¹¹. Hier en in dergelijke gevallen heeft wat een Duits hoogleraar, socioloog en volkskundige, eens constateerde : n.l. dat „Stoffhuberei und geistige Verengung die Folkloristik, wie man die Volkskunde bald mit dem englischen Begriff bezeichnete, in der Folgezeit zur Liebhaberei verstiegener Schwärmer stempelten”, tot het absurde geleid¹².

Minder erg is, maar in dezelfde lijn ligt de kijk op volkskunde van een Frans rechter, die, toen hem een beklagde ter rechtszitting „histoire”-tjes opdiste, volgens Le Figaro interrompeerde met de woorden : „Et maintenant, monsieur, soyons sérieux, pas de folklore”. In een soortgelijke pejoratieve gevoelsfeer werd dit woord gebracht door een radioreporter die onlangs Prinses Beatrix bij

van „lore of the people” met „letteratura popolare” is niet juist; P. Saintyves : *Manuel de folklore* (Paris 1936) de hoofdstukken I en II; Win. Roukens : *Volkskunde en folklore, een naam een gevaar?* in: Bijdragen en mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum”, 1955 nr 1 blz. 2 v.v.; Rich. M. Dorson : *A theory for American folklore* in: *Journal of American Folklore* 1959 vol. 72, blz. 197 v.v. Zie ook K.C. Peeters : *Grondbeginselen en methodenleer* (n.a.v. A. Bach : *Deutsche Volkskunde*³, Heidelberg 1960) in: *Volkskunde*, driemaandelijks tijdschrift voor de studie van het volksleven 1961, 113 v.v.

(11) Piet Bakker in: Elsevier (12-6-'54); W. Roukens : *Volkskunde en folklore* etc., loc. cit.

(12) M. Waehler : *Volkskunde als Grundwissenschaft* in: *Niederdeutsches Jahrbuch für Volkskunde* (Bremen 1947), 111 vv. Zie in dit verband ook Walburg Anger : *Heimat- und Volkskunde als Grundlage einer volkstümlichen Bildung* (Leipzig 1929).

Haar bezoek aan India liet kennis maken „met cultuur én folklore der Indiers” evenals door een predikant die, sprekend over het jongste concilie van Rome, de mening toegedaan bleek „dat de Kerk zich wel zou ontdoen van het museale en het folklorisme”. En de goedmenende pater die zei, dat de Katholieke Kerk „nu eenmaal een kleurige fotogenieke Kerk is met veel schutterij-achtige folklore” drukte, niet bepaald gelukkig, de inhoud van het etymologisch folklore tegen het antiquarisch showachtige aan ¹³.

Erger dan dat, en nog veel meer, vinden wij, om meer dan een reden, het volgende. Toen een directeur van een Rijksmuseum voor Volkskunde ergens in Europa het nodig oordeelde in een vergadering ener adviescommissie dier instelling met nadruk te wijzen op de wetenschappelijke functie, althans een de wetenschap dienende functie van deze instelling en liet blijken, dat indien men zulks anders zag, zijn aanwezigheid dàar nauwelijks zin zou hebben, sprak een gewezen departementshoofdambtenaar tot wiens ressort het museum had behoord, te dezer zake zijn persoonlijke mening uit met de woorden: „Het is een kijkspul, een rariteitenspul voor bezoekers en anders niet”.

Hier mogen wij opmerken dat de aanvankelijk door sommigen, zeker niet onbegrijpelijk, gebruikte rariteitenstempel ter kenmerking van volkskundige objecten — een stempel die al lang op de afvalhoop der historie was terechtgekomen! — „indertijd” ook in de ethnologische sector dienst deed, zoals blijkt uit von Gehlen's constatering: „Die Ethnologie war sofort bei ihrem ersten Auftreten verschwistert mit dem Kuriositäteninteresse an fremden, fernen Völkern” ¹⁴. Maar, terwijl de ethnologie dit stadium van de „Kuriositäteninteresse” vrij spoedig achter zich liet, en daarna, bijna vanzelfsprekend — zeker, primair zonder twijfel uit utiliteitsoverwegingen! — zonder veel moeite toegang kreeg tot de meeste universiteiten, gonsde nog niet zo lang geleden „ergens in Europa” in de departementale sfeer de mening dat volkskunde „eigenlijk” geen academische leerstoel zou moeten hebben. Zulks dan in evidente

(13) Pater A. Kreykamp O.P. volgens „De Tijd-Maasbode” (11 febr. 1963). Men vergelijk hiermee een mededeling in „Le Figaro” van 10-7-'63 waarin van het nationale dansensemble van Kameroen gezegd wordt: „Pour la première fois, ils apportaient en Europe les danses traditionnelles. Les danseurs noirs ont réuni dans leur programme les éléments les plus caractéristiques de leur folklore profane et sacré”, en de handelingen van het International Folklore Congress in 1960 (5-10 dec.) gehouden te Buenos Aires, waar een overzicht van het culturele leven in Indonesië werd gegeven onder de titel: Review of cultural life and folkloric studies in Indonesia (nog niet in druk verschenen).

(14) Arn. von Gehlen: *Anthropologische Forschung* (Rowohlt, Hamburg 1961), 8. In dit verband is lezenswaard en leerrijk Voltaire's: *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*, welke onlangs met een voor historici en volkskundigen zeer interessante inleiding van Jacq. Marchand verscheen (Paris 1962).

tegenstelling tot tal van andere landen „around the world”, zoals o.a. uit recente publicaties van de Amerikaanse en Zweedse hoogleraren in de volkskunde Dorson en Erixon blijkt¹⁵; in tegenstelling ook tot de wetenschappelijke overtuiging, waaruit, zoals wij nog zullen zien, aan de Skandinavische, Finse en Slavische universiteiten de drang groeide volkskunde, veelal op twee of meer leerstoelen, als cultureel basisvak te doen onderwijzen.

De gesignaleerde twee departementale visies vinden wij veel bekrompener en ongelukkiger dan de daverend komieke en lachwekkende en daarom vrij onschuldige climax van de citaten uit Figaro en Elsevier in een Zuidnederlands nieuwsblad; de mededeling n.l. dat er tussen Namen en Brussel „enen staminee” ligt met een caféhoudster, van welke beide ons nadere bijzonderheden ontbreken buiten de wetenschap dat bedoeld café zich versiert heeft met de naam „Musée folklorique” en dat men de caféhoudster dus maar gepromoveerd heeft tot „folkloriste-directrice” en wel, omdat hét bevat en zij een alles omvattende belangstelling heeft vóór „schone, zeldzame en curieuse zaken, die ze zonder achtergedachten verzamelt” te weten o.a. „een opgezette... kat met zes poten en de... po van... Napoleon”. Het verwondert ons dan ook niet dat de schrijver van bedoeld artikel meent: „Men kan het niet zo gek (sic!) verzinnen of Alice Robaye (de caféhoudster-directrice!) wil het hebben én heeft het”.

Hoe het ook zij, tussen de absurd ridicule sfeer van dit café-museum mét veel volkomen onverantwoord toeristisch zgn. heemkundegedoe allerwege enerzijds en die van ernstig wetenschappelijk onderzoek en streven tot inbouwen in het totale cultuurcomplex van streekvolk, natie, Europa en mensheid aan tal van universiteiten en instituten anderzijds^{15a}, bewegen zich de golven en graden van misverstanden en waardering rondom de problematiek volkskunde en folklore.

Dat een hoogleraar in de ethnologie ergens in Europa met een collega in de volkskundewetenschap willende praten over dit onderwerp, deze laatste verzocht eens samen van gedachten te wisselen over zijn „vak”... heemkunde (sic!) moge de leek al onschuldig in de oren klinken, in wezen is dit ernstig, omdat het illustreert een gebrek aan de vooral voor hém noodzakelijke oriëntering bij velen die uit hoofde van hun wetenschappelijk werk veelal beter konden en móesten weten.

(15) Sig. Erixon: *The position of Regional Ethnology and Folklore at the european universities* in: Laos, tome III 1955, 108-144; R.M. Dorson: *The growth of folklore courses* in: *Journal of American folklore* (july-sept. 1950). Hij zegt o.a. „The dynamic interest in folklore in recent years has come outside of anthropology, from students of European and American culture and society” (351).

(15 a) Zie hiervoor vooral de in 6 a geciteerde lezingen van Dias en Höfler.

U ziet hoe weinig hoopvol de wijze van waardering van volkskunde (folklore) bij eenvoudige zielen, bij de goe-gemeente, bij meer of minder ontwikkelden en geletterden én zelfs bij geleerden kàn zijn en, helaas, veelal nog is.

Met de filosoof Brunner kunnen wij voor een en ander misschien de diepste oorzaak vinden in diens mening, dat „das alltägliche Erkennen praktisch eingestellt ist. Darum bekümmert es sich im allgemeinen nur um die Seienden und deren Zusammenhänge, die für die Erhaltung und Erleichterung des Lebens von unmittelbarem Nutzen sind ; das Übrige übersieht es oder begnügt sich mit oberflächlicher Erkenntnis und Erklärung”¹⁶.

En daarom is het misschien goed en troostend de stem te horen van een leek in de volkskundewetenschap — gelukkig niet de enige welke zo of in deze geest spreekt — die niet als de eerste de beste mag worden beschouwd. Ik bedoel Simone Weil, schrijfster van het bekende, relatief recente boek : „L'enracinement”, welke in het hoofdstuk „Le déracinement” zegt : „Le mouvement qui s'est produit récemment dans les milieux cultivés vers le folklore, devrait aider à restituer aux paysans le sentiment qu'ils sont chez eux dans la pensée humaine” en die, wat de vorming der plattelandsonderwijzers betreft, van mening is dat „Il faudrait donner un large part dans l'enseignement qu'on leur fournit au folklore de tous les pays, présenté non comme un objet de curiosités mais comme une grande chose...”¹⁷.

Al richt de schrijfster zich hier, met sterke beperking wat de sociale lagen van de dragers, het stofgebied en de dienende functie der volkscultuur betreft ook niet tot de universiteit, dan geven haar woorden ook deze onderwijsinstelling te denken.

Wij nemen er nota van dat Simone Weil met de woorden „tous les pays” de volkskunde boven het, op zichzelf goed bedoelde en veelal waardevolle, heemkundige uitheft en ze in het cultuur-wetenschappelijk o.i. absoluut noodzakelijke internationale kader plaatst.

(16) August Brunner : *Die Grundfragen der Philosophie*³ (Freiburg 1949, 166). Zie ook : Marcel Clement : *Le sens de l'histoire* (Paris 1958) vooral hfdst. X, Jan Romein : *In de hof der historie* (Amsterdam 1951) vooral blz. 84-104 en : *De zin der geschiedenis voor geloof en rede* (Heerlen 1950), passim.

(17) Gallimard, Paris 1949, 116-117. Zie ook F. Heinz Schmidt-Ebhausen : *Volkskunde als Lehrfach in der Ausbildung der Volksschullehrer* in *Forschungen zur Volkskunde im deutschen Südwesten* (Suttgart 1963, 146-153) en Fritz Ullius : *Die Volkskunde in der Landschule* (Berl.-Leipzig 1933).

De kronkelige en grillige weg van belangstelling naar wetenschap

De problematiek der volkskunde, op hoger zowel als op lager niveau, kan behalve uit Brunner's geciteerde visie voor een groot deel worden verklaard uit wat zich heeft afgespeeld op de lange en moeilijke, vaak vrijbuitere weg — en min of meer pleegt deze voor elke wetenschap zo te zijn — van de groei der negatieve of positieve lekenbelangstelling tot wetenschap van dat wat men later, samenbundelend, folklore en volkskunde zou noemen en, daarmee samenhangend, uit de vaak grillige en (of) eenzijdige en oppervlakkige nomenclatuur én incidenteel beperkte begripsomschrijving.

Ondanks de juistheid van Brunner's constatering van gebrek aan belangstelling is het, o.a. volgens de ethnoloog von Gehlen, toch ook weer zo „dass es ethnologisches (lees : volkskundliches) Interesse — serieuze belangstelling voor cultuurdingen, welke niet van direct practisch levensbelang zijn — „schon lange gibt ; man kann sagen es ist so alt wie die westliche Kultur, seit Herodots Reisebücher und seit der Germania des Tacitus : damals waren wir die fremden und kuriosen Völker, die sich die Gebildeten ansahen, über die sie Bücher schrieben”¹⁸.

Psychologisch is het — afgezien van de door Brunner gesignaleerde leefnoodzaak en van het daarmee samenhangende religieuze en culturele — vanzelfsprekend dat deze belangstelling begint bij wat het meest de nieuws-gierigheid opwekt, bij wat van het onze, van het eigene afwijkt door verschil in wezen of hoedanigheden — men vergelijkte b.v. de traditionele cultuurobjecten van het „common people” met daarmee corresponderende individueel culturele topprestaties — bij het curieuse, als u wil ; een verschijnsel dat zich in sterkere mate bij de meer primitieve dan bij de meer ontwikkelde mens pleegt te manifesteren. Immers, wat men zelf is, wat men zelf aan culturalia bezit, trekt pas in tweede instantie de aandacht. Zonder opvallende, zonder zich opdringende tegenstelling is het traditioneel eigene niets bijzonders en dus niet de moeite waard er bijzondere aandacht aan te schenken, laat staan het in schrift vast te leggen, zoals bij nationale revoluties, bij dreigende cultuuroverheersing na verovering óf in bezettingstijd kan blijken¹⁹.

En zo kunnen wij, aansluitend bij von Gehlen, zeggen dat Tacitus, Caesar, Thycidides, Herodotus en Strabo tot de eersten behoren die ons geschreven berichten over volkscultuur in Europa —

(18) Arn. von Gehlen loc. cit. 8. Zie ook de Weense lezing van J. Dias (6 a).

(19) Zie o.a. W.H. Riehl „Weit früher und besser hat man fremde Völker geschildert als das eigene” en „Die vaterländische Volkskunde hat sich lange Zeit darauf beschränkt, historische Untersuchungen aus fernster Vergangenheit zu geben” (loc. cit. 31).

en het daarmee cultureel samenhangend Klein-Azië — brachten, en wel vooral met een utilitair doel n.l. het besturen van vreemde, veroverde landen, laten wij zeggen, als koloniegebieden. Utilitair is ook de belangstelling voor het religieuze en culturele van de Germaanse en Keltische volken bij christelijke geloofsverkondigers. Bij de missionerende Christenen en bij de leidende instanties van de christelijke kerk toch blijkt dat vooral uit de in concilievergaderingen en andere besprekingen alsmede in biechtvoorschriften vastgelegde geboden en vóóral verboden b.v. inzake riten, gebruiken, zeden, dans, zang en toneel en alles wat daarop betrekking heeft. Dat deze belangstelling, althans zeker aanvankelijk, zuiver negatief d.i. werend, verbiedend en vernietigend was t.o.v. het heidendom, van alle heidense elementen, behoeven wij wel niet te accentueren. In de literaire sector van Oudheid en M.E. was de interesse voor de cultuur van het „common people”, voor de plattelands-, boeren- of volkscultuur nu niet bepaald altijd positief en Virgiliaans bucolisch waarderend. Voor de M.E. leren ons Neidhart von Reuenthal e.a. dat bij de „vastlegging” van boerencultuur minachting, spot en ridiculiserend spel overheersten. Met renaissance en humanisme werden wij via de invloed van Tacitus e.a., meer dan voorheen, gebracht tot waarderende belangstelling voor geschiedenis en cultuur, ook volkscultuur, in het verleden en óók in het „heden van toen”²⁰.

In het licht van de geschetste benadering en waardering der volkscultuur moeten wij o.a. zien de verzamelingen van paroimia van de Griekse grammatici als bronnen van levenswijsheid gevoed uit levenservaring van elke dag; de preken van Caesarius van Arles ($\pm$ 542) tegen het zingen van heidense volksliederen alsmede tegen godsoordelen als tweegevecht, water- en vuurproef; de boerenpreek „De correctione rusticorum” van de Spaanse aartsbischop van Braga ($\pm$ 580) tegen het duivelswerk der libatio van het z.g. kerstblok; de Indiculus superstitionum van 743; veel werk van genoemde Neidhart von Reuenthal, de dramatische elementen in winter-, kerst- en lentegebruiken; de verzamelingen van spreek-

(20) Men zie voor deze historische lijn: Win. Roukens: *Volkskunde; korte schets van groei en aard der wetenschap* in: Bijdragen en mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum” (19e jrg. n° 4, 1953, 1-4); verder de hoofdstukken over de groei van belangstelling en studie met betrekking tot de Volkskunde, vooral: P. Saintyves: *Manuel de folklore* (Paris 1936, passim), Arn. van Gennep: *Manuel de folklore français contemporain, Introduction générale* (Tome premier I, 1-111); de bijdragen van Archer Taylor (*Characteristics of german folklore studies*) en Rich. M. Dorson (*Folklore studies in England*) in: *Folklore research around the world*, loc. cit.; Ad. Bach: *Deutsche Volkskunde* (Leipzig 1937, 1-33) en Jos. Fehr: *Der Aberglaube und die Katholische Kirche des Mittelalters* (Stuttgart 1857, passim).

woorden en gezegden aangelegd door François Villon (1431-1480) en de catalogus van kinder- en volksspelen van François Rabelais (1490?-1553) alsmede, als een soort van eerste culminatie van positieve, waarderende instelling in de richting van wetenschap, het relatief comparatistisch statistische werk „Omnium gentium mores, leges et ritus” van Johannes Bohemus dat in 1520 te Augsburg van de pers kwam.

Voor al de onder invloed der humanisten sterker wordende drang tot historiografische vastlegging van het cultureel eigene alsmede het groeiend nationale gevoel, na de door een, let wel, Europese klassiek-christelijke cultuurgeest beheerste M.E., deden in 1630 de regeringsinstructie van Gustaaf Adolf van Zweden ontstaan om het traditionele volkscultuurgoed als runen, sagen, strijdliederen, kleding, werktuigen, volkstaal, toponymica in geheel het land door regeringsambtenaren te doen vastleggen. Een statistisch, onbewust reeds geografisch gericht, streven dat, met een nog sterker nationaal accent, zijn voortzetting zou vinden in een creatie van de zo nauw met de romantiek verbonden en sterk op volkscultuur en volksontwikkeling— wij ontmoeten dat woord hier voor het eerst — gerichte Franse Revolutie n.l. van de „Académie Celtique” (1804). Deze wilde doen „receuillir, comparer et expliquer toutes les antiquités, toutes les traditions” door te ondervragen „le peuple, dont toute la science (vertaal : weetbezit en vgl. het latere Engelse folklore) n'est que traditionnelle”. Vooral in de loop van de 17e en 18e eeuw, toen met de belangstelling voor het nationale ook die voor de lagere volksklassen groeide, en wel in waarderende zin, werd zodoende inleidend-wetenschappelijk verzamelwerk verricht, dat ons met de activiteiten der Keltische Akademie dóór het voorportaal der wetenschap heeft geleid ^{20a}.

Daar het niet onze bedoeling kan zijn hier een geschiedenis van de groei der belangstelling vóór en van de groei der wetenschap ván de volkskunde te schrijven, mogen wij met deze sterk gecomprimeerde en iets grillig-summiere, maar toch wel karakteriserende lijn volstaan.

Als wij U dan nog hebben gezegd dat, onder invloed van ontdekkingsreizen en colonisatie, in de geest van het geciteerde werk van Bohemus tussen 1723 en 43 in Amsterdam verscheen : „Cérémonies et coutumes religieuses de tous les peuples du monde” en „Moeurs des sauvages américains comparées aux mœurs des premiers temps” (Père Lafiteau, Paris) in 1724, dan staan wij met dit

(20 a) Zie o.a. *Cultuurgeschiedenis van het christendom* (Amsterdam-Brussel 1957 passim); Arn. Hauser : *Sozialgeschichte der Kunst und Literatur* (München 1953 passim) en A. Weber : *Kulturgeschichte als Kultursoziologie* ² (München 1950 passim); Kurt Breysig : *Gesellschaftslehre Geschichtslehre* (Berlin 1958).

soort werk, maar vooral met de op vergelijking en verklaring gerichte activiteiten van de Academie aan het begin van de periode der vergelijkende cultuurwetenschap, wil U, der geografische volkskundewetenschap, die haar activiteiten, zij het ook in elementaire vormen en zonder de latere op cultuurkringen en cultuurstromingen gerichte doelstelling, toen reeds over Europa en de andere werelddelen uitstreckte.

Zo zijn we dan via enkele vogelvluchtflitsen aangeland bij de Italiaan Giambattista Vico, bij de Fransen Montaigne, Montesquieu, Rousseau en Voltaire, bij Engelsen als Percy, Young, Macpherson en bij de Duitsers Herder met de gebroeders Grimm, die het allen mogelijk maakten door de waardering voor het „common people” én „het” folklore de allerwege groeiende belangstelling op te voeren tot als wetenschap gestempelde werkzaamheden en aldus de volkskundewetenschap — althans nu alvast aannemende dat deze besaat — te (doen) grondvesten ²¹.

Van Babylonische spraakverwarring tot drang naar eenheid van nomenclatuur en begripsomschrijving

In het kader der historische ontwikkeling en activiteiten in de sector der volkskunde — voor het geheel of voor meer of minder grote delen van het stofgebied, welke men, in niet altijd onbegrijpelijke beperktheid van visie, vaak als het geheel beschouwde — ontstonden en kwamen in de loop van enkele eeuwen, in meer of minder ruime mate, in gebruik de namen: superstitiones (superstitions: Fr., Eng.), antiquitates (vulgares), antiquités, popular antiquities, reliquiae (relics), survivals, cérémonies, popular customs, vulgar customs, traditions (populaires), traditionisme, volkskultuur, Volksglaube, Volkslied, Nationallied (Herder 1767), Volkserzählung, Volksschauspiel, théâtre populaire, en werden wij onder in-

(21) Zeer tot onze spijt moeten wij hier volstaan met een algemene verwijzing naar de volkskundige en literairhistorische handboeken. Vooral zouden wij de aandacht willen vestigen op de uitgave van W.A. Koch: *Job. Gottfr. Herder: Mensch und Geschichte*, speciaal naar de hoofdstukken: Dichtung en: Auch eine Philosophie der Geschichte zur Bildung der Menschheit, en op J.J. Rousseau: *Die Krisis der Kultur* (Stuttgart 1956, passim vooral op de zeer goede Einleitung), het reeds geciteerde geschrift van Voltaire: *Essai sur les mœurs*, het artikel van Dr. K.C. Bellon: *Een onbekende grote: Giambattista Vico* (in: De zin der geschiedenis voor geloof en rede; Heerlen, z.j.), en dan het niet genoeg te waarderen werk van Paul Hazard: *La crise de la conscience européenne 1680-1715* (Paris 1961). Het volgend jaar hopen wij, bij de voltooiing van onze: *Inleiding tot de volkskundewetenschap*, dieper op een en ander in te gaan. Het spreekt vanzelf dat de wetenschappelijke volkskundige van werken als H.E. Hengstenberg: *Philosophische Anthropologie* (Stuttgart 1957) en Willy Helpach: *Kulturpsychologie* (Stuttgart 1953) kennis moet hebben genomen.

vloed van ethnografie, ethnologie, anthropologie en Volkskunde in de loop van de laatste eeuw in het kader van nomenclatuur en object der volkskunde ook nog geconfronteerd met namen als laographia (Grieks) en demologia (It.) ; saber popular (Sp.), folkeminde (Zwe. naast folkliv) en deden onder inwerking van de voortschrijding der wetenschappen bovendien nog naamgevingen als demopsychologie, anthropopsychologie en de specifiek Duitse Volkstum, Volkstumskunde, Volkheit, Volkslehre, Volkswissenschaft, volkhafte en völkisch hun intrede. U zal begrijpen dat bij deze verwarrend grote variatie van namen en daaruit voortvloeiende begripsomschrijving hoe langer hoe meer de behoefte gevoeld werd àan en gezocht werd naar een overkoepelende, samenvattende benaming voor de als „volkskundig” beschouwde stof in zijn geheel ; en zulks temeer, omdat ook hier, tot overmaat van ramp, niet alleen elk volk, maar, zoals Claude Lévi Strauss en met hem Bouman, zegt : „chaque auteur tend à employer une terminologie qui lui est propre” en bovendien „le sens des principaux termes n'est pas fixé”²². Terecht kon Hultkrantz dan ook in zijn in 1961 verschenen ethnologisch woordenboek schrijven „The definitions of Volkskunde are legion”²³ en een Amerikaan kon in 1962, iets poëtischer constateren : „Definitions of folklore are more varied than fingerprints”²⁴.

Evenwel noch met betrekking tot de naamgeving noch tot de begripsomschrijving der allerwege opschietende namen werd door geïnteresseerden contact opgenomen, aanvankelijk niet en later niet, laat staan dat men bij de intentie tot naamgeving erover zou hebben gedacht, zoals Brunner toch terecht voor historische wetenschappen gewent acht, de naam zó te kiezen dat zoveel mogelijk van het wezenlijke van alle inhoudsdelen der bestaande, in omloop zijnde directe en indirecte volkskundige begripsomschrijvingen daarin tot uiting zou komen. Zulke, wij mogen wel zeggen, veelal toevallige en meer of minder sterk individuele, overkoepelingen nu ontstonden pas tussen 1806 en 1808 toen Clem. von Brentano en Achim von Arnim in „Des Knaben Wunderhorn” het woord Volkskunde gebruikten en in 1846, toen, blijkbaar in relatieve navolging van de Duitse benaming, de Engelsman Thoms de samenstelling Folklore vormde, welke in Duitse kringen weer het enigszins pejoratief, althans onwetenschappelijk aandoende „Folkloristik” deed ontstaan²⁵.

(22) Claude Lévi-Strauss : *Anthropologie structurale* (Paris 1958) 407.

(23) Loc. cit. sub verbo : Folklore.

(24) J. Russell Reaver and George W. Boswell : *Fundamentals of folk literature* (Oosterhout 1962) 11.

(25) Over „Folkloristik” zie Freudenthal loc cit. 92.

Wij zouden nu willen trachten u uit dit oerwoudachtig complex van „nogal wild gegroeide” benamingen en de mede daaruit voortvloeiende problemen te brengen in een door wetenschappelijke zorg en rust en sereniteit gecultiveerd landschap van nomenclatuur en begripsomschrijving, van welke laatste K. Freudenthal in zijn „Wissenschaftstheorie der deutschen Volkskunde” alléén al voor het woord „Volkskunde”, en nog wel zonder volledig te willen zijn, niet minder dan... 90 „pogingen” geeft!

Aan het bijna hopeloze van de geschetste naam- en begripssituatie gaven o.m. uitdrukking twee bekende werkers op het gebied der Franse volkskultuur — in het kader van het huidige volkshogeschoolwerk — Charpenteau en Kaës, toen zij, geconfronteerd met een deel slechts der onderhavige problematiek, in een recent geschrift: „Culture populaire en France” de volgende wijze woorden van een ambitieus Chinees aanhaalden: „S’il me fallait être empereur de Chine, je commencerais par écrire un dictionnaire. Les malheurs des hommes — en relatief ook van de wetenschappen R. — viennent de ce qu’ils ne s’entendent pas sur le sens des mots”. En wanneer de schrijvers daarop laten volgen: „Cette remarque s’applique particulièrement à la culture populaire”, dan geldt dat, zoals wij al aanduidden, a fortiori voor woorden als Volkskunde (volkskunde) en folklore²⁶.

Maar bedoelde Chinese-keizer-in-hypothese zou zijn doel alleen dan hebben kunnen bereiken, als hij tot het gebruik van de door hem gekozen inhoudsomschrijving, deze en geen andere, bij decreet had kunnen verplichten en wel „van nu tot in alle eeuwigheid”. En in deze richting van het rigoureuus niet realiseerbare extreme hebben de volkskundige theoretici niet kunnen en in de richting van het bereikbare meer beperkte nauwelijks willen werken. Want ziet, er bestaat zo’n dictionnaire voor volkskunde (folklore), ja, er bestaan er meer. Laat ik slechts wijzen op de Amerikaanse „Standard dictionary of folklore, mythology and legend”²⁷, op het „Wörterbuch der deutschen Volkskunde”²⁸ en op de in 1961 in opdracht van de C.I.A.P. verschenen „International dictionary of regional European ethnology and folklore”²⁹, wier samenstellers, o.a. de zojuist geciteerde op Duits-degelijke wijze werkende Freudenthal, hebben getracht de talrijke variërende interpretaties van het complex der onderhavige nomenclatuur vast te leggen en te

(26) Jacques Charpenteau et René Kaës: *La culture populaire en France* (Paris 1962) 6 en v.v.

(27) New-York City 1950.

(28) Rich. Beitzl: *Wörterbuch der deutschen Volkskunde*² (Stuttgart 1955).

(29) Zie voetnoot 1 en Winand Roukens: *Filologie en volkskunde* in: Album Edgard Blancquaert (Tongeren 1958) passim.

ordenen. De uit een en ander voortvloeiende, bijna hopeloze moeilijkheden worden, veelal in historisch kader, alleen maar aangegeven, edoch, jammer genoeg, in de verste verte niet opgeheven. En de gedachte dat dergelijke moeilijkheden zich op andere werkterreinen — wij denken aan die van culturologen, sociologen, ethnologen en anthropologen — ook voordoen, zij het in veel geringere mate, biedt ons geen hulp doch slechts een magere troost. Een hoopvol teken voor het verminderen der onderhavige ongunstige factoren in de nabije toekomst is de groeiende drang naar meer helderheid en eenheid tengevolge van het steeds inniger wordend contact tussen vakgenoten in het internationale, vooral in het Europese vlak ³⁰.

a) Enkele inhoudsomschrijvingen

Teneinde nu een enigszins soliede basis voor onze verdere beschouwingen te kunnen leggen en tot de meest wezenlijke en, met meer of minder restricties, algemeen aanvaarde inhoudsaspecten te komen, welke in het kader van ontstaan, historische en geografische groei van terminologie en begripsomschrijvingen een bezinning op de kern van de volkskunde mogelijk maken, lijkt het ons goed uit te gaan van een, in de geest van Brunner, voor de gangbare omschrijvingen als redelijk representatief beschouwde inhoudsomschrijving, die rekening houdt 1° met de volkskundige stofsectoren, 2° met de dragers van deze, 3° met de tijd waarin wij stof en dragers moeten zien en 4° met de geografische omvang van het gebied waarin wij deze drie aspecten dienen te plaatsen en te bestuderen.

Wij gaan daarom niet nader in op omschrijvingen als de Amerikaanse „Folklore is a lively fossil which refuses to die”, „Folklore is in short the accumulated knowledge of a homogeneous unsophisticated people”; „Folklore, or popular knowledge is the accumulated store of what mankind has experienced, learned, and practiced across the ages as popular and traditional knowledge, as dis-

(30) Een ernstige poging was het door ons in 1955 in Arnhem georganiseerde „Congrès international d'ethnologie régionale” (Zie: Actes du Congrès etc.) en vooral de „Recommandations présentées à la C.I.A.P.” door het symposium dat op 27 september 1955, aansluitend bij het congres, op uitnodiging van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen door experts van het congres en van de C.I.A.P. werd gehouden. Veel verwachten wij van de commissie ad hoc welke — in aansluiting bij een door ons, als *secrétaire général*, reeds eerder aan de C.I.A.P. gedaan voorstel — na het volkskundecongres in Brussel (1962) op onze instigatie werd ingesteld voor het opstellen van een reorganisatierapport ten behoeve van deze internationale organisatie.

tinguished from so-called scientific knowledge" ³¹ en bekijken de meer concreet analytische en daarom duidelijker definiërende interpretatie van de Amerikaanse germanist-volkskundige Stith Thompson, hoogleraar aan de Indiana-university. Hij zegt: „The common idea present in all folklore is that of tradition, something handed down from one person to another and preserved either by memory or practice rather than by written record. It involves the dances, songs, tales, legends, traditions, the beliefs and superstitions, and the proverbial sayings of people everywhere. It also includes studies of customs of traditional agricultural and domestic practices, types of buildings and utensils and traditional aspects of social organisation. But for these latter aspects there seems to be a general agreement to consider them, when found in a primitive or preliterate society, as a part of ethnology rather than folklore" ³².

Hierbij valt ons op 1e dat Thompson tot de volkskundige stof rekent orale en manuele cultuurgoederen, 2e dat deze cultuurgoederen aan traditie gebonden moeten zijn, 3e dat zij niet gebonden hoeven te zijn aan een bepaalde sociale laag, 4e dat zij niet beperkt worden tot een bepaald cultuurniveau of tot een bepaald geografisch gebied, 5e dat hij gebruiken, gewoonten, leefwijzen, traditionele aspecten van sociale organisatievormen, woningen en gebruiksvorwerpen in de praeliteraire of primitieve samenleving liever tot de ethnologie dan tot de folklore rekent en 6e dat hij volksdans, volksgeloof en volksletterkunde in deze primitieve samenleving — het normale werkterrein der ethnologie of der (cultureel) anthropologische wetenschap — als folklore beschouwt. Vergelijken wij tot ruimer inzicht hiermee de begripsomschrijving van Thoms, de maker van het overkoepelend etymon folklore nl. „the traditional beliefs, legends and customs among the common people" en „the manners, customs, observances, superstitions, ballads, proverbs a.s.o. of the older time" ³³, dan zien wij bij deze de nadruk gelegd op de kenmerken traditie, ver verleden en het gebonden-zijn aan het gewone volk, terwijl de geografische afbakening buiten beschouwing blijft en van de manuele cultuur niet expresselijk wordt gesproken.

Wanneer wij dan nog horen dat de Fransman Saintyves ³⁴ folklore definiëert als: „la vie populaire dans les classes civilisées" en als „culture matérielle et intellectuelle dans les classes populaires des pays civilisés" dan beperkt deze volkskundige de vage en dus

(31) Zie: *Fundamentals of folkliterature*, loc. cit., 11 v.v.

(32) Zie: *Standard dictionary of folklore* a.s.o. sub verbo folklore.

(33) Ambrose Merton: *Folklore* in: Atheneum n° 982 (1846).

(34) Loc. cit. 24 v.v.

ruim gehouden stofgebieden, de stoffelijke en geestelijke cultuur, duidelijk tot bepaalde sociale lagen en wel bij de zgn. cultuurvolken.

b) Volkskundestudie assepoester der cultuurgeschiedenis?

Het staat buiten kijf dat het bij deze nadere omschrijvingen van de stofgebieden — en dat geldt ook voor alle andere die wij onderzochten — gaat om cultuur of civilisatie³⁵, die wij ondanks Spenglers mening³⁶ dat de Griekse geest en de Romeinse intelligentie het verschil tussen beide zouden aangeven — in dit verband niet willen scheiden. Hetzij men zich — om slechts enkele uit de, evenals bij volkskunde en folklore, ontelbare te kiezen — houdt aan de definitie van cultuur gegeven door de Engelsman E.B. Taylor: „That complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom and any other capabilities and habits acquired by men as member of society”³⁷ hetzij men meer voelt voor de omschrijving van de Duitse filosoof Husserl welke de Fransman Toulemonent weergeeft als „L'ensemble des acquisitions relativement permanentes, qui resultent de la vie sociale et par contrecoup la renforce”³⁸ of voor de nog beknoptere van Guardini: „Kultur is das was der mensch macht, hervorbringt, im Sein hält”³⁹ en van de Nederlander Bouman „Kultur ist der Lebensstil einer Gesellschaft”⁴⁰, al deze anthropologisch-ethnologisch gefundeerde — de eerste meer duidelijk enumeratieve en de drie andere meer vaag samenvattende — omschrijvingen zijn op het hiervoor gegeven inhoudscomplex van volkskunde toepasselijk⁴¹.

Maar wanneer wij nu zeggen dat het historisch aspect bij de studie der volkscultuur niet buiten beschouwing mag blijven of zelfs

(35) Voor de begripsomschrijving van cultuur en civilisatie, waarover telkens en telkens weer wordt geschreven, wijzen wij slechts op A. de Waelhens: *De mens en de cultuur* in: *Annalen van het Thijmgenootschap* (Jrg. XLVI, 1958, afl. I, 63 v.v.); Salvatore Comas: *Responsabilità della cultura* (Firenze 1961, 15-33); J. Laloup et J. Nélis: *Culture et civilisation* (Paris 1957, passim); *Civilisation* in de serie: *Chemins du monde* (Paris z.j., 5-15); *La culture populaire en France* loc. cit. 5-16; vooral T.S. Eliot: *Notes toward the definition of culture*⁵ (London 1954), Kurt Gihring: *Abendland und Kultur* (Zürich 1947) en George Duhamel: *Civilisation française* (Paris 1944).

(36) Denis de Rougemont: *Vingt-huit siècles d'Europe* (Paris 1961, 343).

(37) E.B. Taylor: *Primitive culture*³ (London 1871 vol. I, 1). Zie ook: *La culture populaire en France*, 14.

(38) René Toulemon: *L'essence de la société selon Husserl* (Paris 1962, 123).

(39) Romano Guardini: *Europa Wirklichkeit und Aufgabe* in: *Caractère et culture de l'Europe* (n° 8, 1962, 128).

(40) P.J. Bouman: *Kultur und Gesellschaft der Neuzeit* (Olten-Freiburg 1962, 12).

(41) I.v.m. de verhouding cultuur en volkskunde zie o.a. Kurt Ranke: *Volkskunde und Kulturgeschichte* in: *Zeitschrift für deutsche Philologie* (1955 Bd. 74, 337-353) en het geciteerde werk: *La culture populaire en France*, passim.

het karakter daarvan dient te bepalen, dan krijgen wij rechts een schouderdikje van onze oudleermeester Schrijnen, terwijl hij ons toefluistert: „Ik heb altijd de theorie — een theorie gelukkig anders dan zijn praktijk R. — gehuldigd dat de volkskunde de wetenschap van het heden is”⁴² en roept ons links de Fransman Varagnac, lijnrecht en hard tegen Schrijnen in, toe, dat volkskunde in wezen een historische wetenschap is en nog wel die der „archéocivilisations”, die van de prae- en protohistorie⁴³. In elk geval doen wij er, objectief wetenschappelijk gezien, goed aan te luisteren naar de musicoloog-volkskundige Prof. Walter Wiora, die het cultuurhistorisch karakter van de volkskunde accentueert, als hij zegt: „Wer nur die Haut der Dinge beschreiben will, betreibe Gegenwartsvolkskunde”⁴⁴. Daarom vraagt hij van de volkskundige dat deze „antiquarische und Gegenwartsvolkskunde” niet tegenover elkaar plaatst, maar alles ziet in de stroom der geschiedenis van heden, verleden én toekomst, al is het natuurlijk weer zó dat in het heden verankerd volkscultuurgoed sociaal-functioneel voor ons belangrijker is, althans gemakkelijker en met meer zekerheid hanteerbaar.

c) Volkskunde een academische wetenschap?

Laten wij nu, zeer in het kort, de vragen beantwoorden of volkskunde, zoals wij ze in het voorafgaande leerden kennen, wetenschap kan zijn en of ze tot de universiteit toegang mag hebben.

Voor de mening dat volkskunde zonder twijfel wetenschap is, zouden wij ons kunnen beroepen op tal van incidentele uitlatingen, op lezingen en geschriften van wetenschappelijk gekwalificeerden uit verschillende landen, van verschillende universiteiten en voortgekomen uit verschillende sectoren van het terrein der wetenschap⁴⁵. Verder kan voor ons een argument pro zijn het feit dat er, zoals wij zagen, in tal van landen b.v. van Europa, in Amerika, Canada en Afrika leerstoelen voor volkskunde bestaan, leerstoelen welke er positief niet om, meer of minder chauvinistische, politieke

(42) „De Maasbode” loc. cit.

(43) Voor de ideeën terzake van A. Varagnac zie o.a. diens: *Civilisations traditionnelles et genres de vie* (Paris 1948, passim) en *De la préhistoire au monde moderne* (Paris 1954) passim. Instructief is ten deze ook het artikel van H. van de Wael: *De doorwerking van de volkscultuur in de hogere kunst* in: *Neerlands Volksleven* (13e jrg. 8 v.v.).

(44) *Die Stellung der Volkskunde im Kreise der Geisteswissenschaften* in: Bericht über den „Allgemeinen volkskundlichen Kongress” (in *Jugenheim* 1951, 17).

(45) Men zie hiervoor de in onze voetnoten geciteerde werken van Lutz, Freudenthal, Sokolov, Dorson, Hultkrantz, Corso, Varagnac, Schrijnen, Erixon, de Actes du congrès international d'ethnologie régional (Arnhem 1955), Stith Thompson: *Four symposia on Folklore* (Bloomington 1939) en Kurt Ranke: *Internationaler Kongress der Volkserzählforscher* (Berlin 1961).

redenen werden ingericht. En meer zouden er o.i. nog zijn, als b.v. de verhouding ethnologie (anthropologie) enerzijds en volkskunde anderzijds, bij een ruime kijk, in een meer objectief wetenschappelijk licht werd geplaatst⁴⁶. Ook kunnen wij, ons met Wiora aansluitend bij de Duitser Meisen, de Fransman Varagnac, de Amerikaan Dorson en bij tal van anderen, er op wijzen dat volkskunde, evenals b.v. taal- en letterkunde en cultuurkunde in het algemeen tot de historische wetenschappen dient te worden gerekend⁴⁷, welke men weliswaar „vom Altertum bis zur Neuzeit den Rang einer Wissenschaft abgesprochen hat” maar die men volgens Brunner terecht, en wel volgens algemene opvatting op juiste principiële gronden, in de corona der wetenschappen heeft opgenomen n.l. omdat zij aan de vereisten voor een wetenschap „Allgemeingültigkeit, Notwendigkeit und Sicherheit in der methodischen Erkenntnis”⁴⁸ voldoet of, volgens de filosoof Hoogveld, een geheel van stellingen vormt die tot een systeem d.i. een wettencomplex, verbonden zijn⁴⁹.

En zou „men” tegen toelating toch nog bezwaar willen maken, omdat ze nog zo jong is en omdat in haar het direct utilitaire in en vóór de samenleving, waarop men in ons huidig technisch, industrieel en economisch tijdperk veelal zoveel nadruk legt, niet zo duidelijk spreekt, dan wijzen wij er, wat de leeftijd betreft, op, dat ze niet jonger is dan haar zusters sociologie, psychologie en ethnologie, die wel acceptées zijn en wel in die zin dat de eerste twee — „telkens weer nieuwe takken uitschietend” zoals Heere in zijn onlangs gehouden afscheidscollege nog eens accentueerde — in het geheel der geesteswetenschappen sterk domineren⁵⁰.

En wat de andere reserve betreft, zouden wij er o.a. op willen attenderen dat Jaspers in „Vom Ursprung und Ziel der Geschichte”

(46) Ter oriëntering zie men o.a. Win. Roukens: *Volkskunde, korte schets van groei en aard der wetenschap* in: Bijdragen en mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkskunde enz. 19e Jrg. n° 4 v.v.; dez.: *Nederlandsche volkskundestudie beschouwd in internationaal verband* (Openbare les bij de aanvaarding van het ambt van privaatsdocent a.d. universiteit van Nijmegen 11 nov. 1938; Nijm. 1938); dez.: *Hogeschool, volk en volkskunde* (Openbare les bij de aanvaarding v.h. ambt van docent aan de Landbouwhogeschool te Wageningen; Nijmegen, 1947); dezelfde: *Regionalisme en volkskultuur* (Rede uitgesproken bij de aanvaarding v.h. ambt van lector a.d. universiteit van Nijmegen; Nijmegen 1951).

(47) Een overzicht ter zake geeft W. Roukens: *Volkskunde als sociale geschiedeniswetenschap* (samenvatting in: Tijdschrift voor geschiedenis 1953). In uitgebreider vorm hopen wij deze lezing, gehouden op het Achtste congres van Nederlandse historici, dit jaar te publiceren. Zie ook H. Freudenthal: *Historismus und Präsentismus in der Volkskunde* in: Beiträge zur deutschen Volks- und Altertumskunde, Jrg. 1954, blz. 9 v.v.

(48) Aug. Brunner: *Die Grundfragen der Philosophie*³ (Freiburg 1949, 165 v.v.).

(49) Hoogveld-Sassen: *Inleiding tot de wijsbegeerte* (Nijmegen 1944, 6 en 10-11). Zie ook Bertrand Russell: *Ma conception du monde* (Paris 1962) het hoofdstuk: Qu'est-ce que donc la philosophie? (8-20).

(50) De Gelderlander 26 april 1963.

meent, dat „die moderne Welt”, het aspect van het tastbaar utilitaire weliswaar niet helemaal buiten beschouwing latend „überall Wissenschaft entstehen lassen will”, zodat in onze tijd „Jeder Gegenstand ergriffen wird” voor wetenschappelijke behandeling en dat „keine Wissensweise ausgeschlossen werden soll” om in scientiis mede te werken in de ware wetenschappelijke geest, met de ware wetenschappelijke doelstelling n.l. de waarheid te zoeken en de mens te dienen ⁵¹.

Maar dan zou U toch nog kunnen vragen of dat wat men wel eens Sammelsurium of samenraapsel noemde — een hier nu niet bepaald begrijpelijk exclusief epitheton, wanneer wij b.v. denken aan haar zuster, de ethnologie (c.q. anthropologie) die dan immers óók een Sammelsurium zou zijn, — tot meer dan een „Buchbindersynthese” zonder innerlijke, de onderdelen doordringende en bindende samenhang kan komen, wij bedoelen tot een eenheid die men „eigenständige Wissenschaft” pleegt te noemen ⁵².

Een indirect antwoord zouden wij kunnen geven door te verwijzen naar filosofie, psychologie en sociologie, welke eveneens een aantal stofgebieden, waarop bovendien anderen reeds werken, moeten bestrijken om tot haar synthetische visies, haar wettencomplex te komen. Meer direct zou het antwoord al zijn bij vergelijking met haar zojuist genoemde „zusterwetenschap”, welke ondanks het feit dat elke vakman zijn aandacht en werkkraft speciaal concentreert op een of meer van de talrijke onderdelen, toch als een universitaire eenheid wordt aanvaard, wat o.a. daardoor wordt gemanifesteerd dat de schrijvers van ethnologische handboeken b.v. Mischa Titiev ⁵³, Jacobs en Stern ⁵⁴ en Keesing ⁵⁵ aan alle onderdelen aandacht schenken, zij het ook, zeer begrijpelijk, niet steeds even veel.

Verder zouden wij dan willen opmerken dat men wetenschappelijk gezien niet van Sammelsurium spreken mag, wanneer wij, zoals bij volkskunde het geval is, te doen hebben met stoffen van verschillende cultuursectoren welke de officiële wetenschap tot de 18e eeuw praktisch verwaarloosde, stoffen die juist dààrdoor een eenheid vormen, dat ze gedragen worden door de geest ván en door wetten die leven in cultuur en wezen der Unterschicht of Grundschicht. Door wetten die leven en vormgeving van bedoelde stof-

(51) Karl Jaspers : *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte* ³ (Frankfurt-Hamburg 1957, 81 v.v.

(52) Walter Wiora loc. cit., 15-16.

(53) Mischa Titiev : *Introduction to cultural anthropology* (New York 1959).

(54) Melleville Jacobs and Bernh. J. Stern : *General anthropology* ³ (New York 1958).

(55) Felix M. Keesing : *Cultural anthropology, the science of custom* (New York 1958).

fen — gekenmerkt door de correlatieve beïnvloeding van groeps-basiscultuur en individuele topcultuur — beheersen en die met de stoffen waaruit ze werden afgeleid mentaliteit en karakter van het „basic people” in regionaal, nationaal en internationaal verband bepalen en zodoende het karakter van een volk als regionale, nationale of genetisch-organische supranationale eenheid in meer of minder belangrijke mate mede weerspiegelen.

En dat alles spreekt sterker vóór „Eigenständigkeit” dan dat het feit dat ze haar methodiek en benaderingswijzen met die van andere wetenschappen, b.v. van dialectologie, ethnologie, geschiedenis, sociologie en psychologie, meer of minder deelt en dat ze de verworvenheden van deze als hulpwetenschappen gebruikt er tégen spreekt. En wanneer de Franse historicus Jean Hours zegt dat in de tijd der romantiek „l'histoire s'enrichissait du folklore”⁵⁶, dan geldt dat incidenteel fragmentarisch en meer of minder systeemloos gebruik maken van volkskundig materiaal óók voor taal- en letterkunde, voor mythologie, kerkgeschiedenis, kunsthistorie, godsdienstgeschiedenis, archeologie, rechtswetenschap, ethnologie en later voor sociologie en psychologie. In dit verband zouden wij met Schier kunnen zeggen dat „Eigenständigkeit” niet betekent isolering of scherpe afbakening, maar dat deze mede daarin bestaat „dass sie andere Zweige in eben dem Masse fördert als sie selbst von jenen gefördert wird”⁵⁷. Afgezien daarvan zou men, zoals wij in de aanhef al aanduiden en nog vaker zullen zien, zich de vraag kunnen voorleggen of men in de huidige tijd van „l'unité des sciences humaines” nog wel van „Eigenständigkeit” kan spreken, een vraag waartoe ook tal van dissertaties — en dan nog wel vaak met een promotor uit een hulpwetenschappelijk vak — en meer beperkte studies van de laatste tijd aanleiding geven⁵⁸.

En al hebben de geschiedenis der volkskunde evenals de veelal daarmee samenhangende persoonlijke vorming en belangstelling van de volkskundige ook vaak tot gevolg meer of minder eenzijdigheid in benaderingswijze — wij denken aan meer of minder exclusieve toepassing der literairhistorische, culturologische, sociologisch-psychologische, panethnologische en geografische methode — alsmede tot eenzijdigheid of althans beperktheid in stofafbakening of stofbewerking — wij denken o.a. aan de gelijkstelling van folklore met degenerated religion (G. Kweath), met legends (K. Luomala) met popular literature (vooral in Amerika, Skandinavië, Oost-Europa) dan belet de concentratie der doelstelling toch te spre-

(56) *Valeur de l'histoire* (Paris 1954), 38-39.

(57) Bruno Schier: *Zur Stellung der Volkskunde im Wissenschaftsgefüge unserer Zeit* in: *Zeitschrift für Volkskunde* Jrg. 1959, 7-8.

(58) Zie hierachter voetnoot 71.

ken van een „Buchbindersynthese” en wel wegens het niet parallelopend maar convergerend karakter der tot synthese samen te voegen onderdelen als volkslied, volkstoneel, volksverhaal, volkstaal, volkskunst, volksgebruik⁵⁹.

Daarom is niet nodig, evenmin als bij de ethnologie, een opgaan van de stofsectoren der volkskunde in die van haar grensgebieden, te weten in andere, deels oudere takken van wetenschap, takken welke, wij herhalen het, de volkskundestof tot nog toe vrijwel verwaarloosden en die, als ze dat in de toekomst al niet meer zouden doen, ons toch niet zouden kunnen brengen tot een wezenlijke eigen synthetische kijk op de volkskundige bouwstoffen en wel in het totaalbeeld der cultuur. En dat is toch het kerndoel der volkskundewetenschap. In dit verband lijkt ons niet misplaatst een bezinning op Wiora's mening dat „Wissenschaftstheorie und Universität gut daran tun würden die Eigenart der übergreifenden Forschungszweige zu erkennen”⁶⁰ en dat de „Eigenart” der volkskunde als synthetische wetenschap misschien meer dan vele andere takken van wetenschap, roept om de in het huidige tijdsgewricht zo nodige samen-werking.

En nu de vraag : verdient volkskunde de toegangstempel tot de universiteit en zo ja, waar is dan haar plaats in de corona der universitaire wetenschappen?

Eerst enkele lichtflitsen op karakter en taak der Alma Mater, welke beide nu meer dan voorheen in de belangstelling staan.

Voor John Henry Newman, een groot voorvechter en inrichter van het Ierse hoger onderwijs in de tweede helft der 19e eeuw, die zich in tal van nog actuele, telkens weer geciteerde lezingen in de problematiek van inrichting, taak en doel der universiteit verdiepte, is deze als „universitas magistrorum et studentium” in de eerste plaats een vormingsinstituut voor jonge mensen met als doel het opvoeren van de „intellectual culture”. Zij is een centrum van wetenschap en van onderwijs, waar wetenschap als beroepskennis niet het eerste doel is, reden waarom hij er de beroepsvorming ook gegeven wil zien tegen een zo breed mogelijke wetenschappelijke achtergrond. Het mededelen en verspreiden van wetenschap is volgens Newman meer haar doel dan het bevorderen van de vooruitgang ervan door wetenschappelijk onderzoek. Als een gevaar voor

(59) Zie voor deze problemen Hultkrantz loc. cit. bij de geciteerde etyma ; verder Dr. J. Dias : *The quintessence of the problem : nomenclature and subject matter of folklore* in : Actes du congrès d'ethnologie régionale (Arnhem 1955, 1 v.v.) ; Mathilde Hain loc. cit. ; het artikel : *Folklore studies in England* van R.M. Dorson in : *Folklore research around the world* 16-26 ; de appendice 2a in Raff. Corso's *Folklore : Pel coordinamento dei differenti punti di vista* etc. 203-212.

(60) Kongressbericht Jugenheim, 12.

de „universitas scientiarum” ziet hij wetenschapsbeoefening buiten het raam van „het geheel” en hij waarschuwt voor overspecialisatie met als gevolg vaak beroepsblindheid. Wanneer hij meent dat de wetenschappen elkaars grenzen hebben te eerbiedigen, dan klinkt ons dat, zoals wij nog zullen zien, althans in deze rigoureuze vorm, nogal verouderd in de oren. Met de Fransman Gerdil, die zegt dat „les académies se proposent des nouvelles recherches... et celles-ci ont donné aux universités des professeurs” wil hij speciale instellingen als „societies, associations, academies” als wetenschappelijke onderzoekingscentra ⁶¹.

In het kader onze beschouwingen is het van belang nog te memoreren dat Newman geen „vak”, welk dan ook, van de universiteit wil uitsluiten, mits het, zoals o.i. voor de volkskunde is gebleken, past in het kader der wetenschap qua talis.

Volgens Karl Jaspers zijn „die Universitäten die Praxis allumfassenden wissenschaftlichen Betriebes”. En wanneer hij de mening uitspreekt : „Die Idee des Zusammengehörens aller Wissenschaften läßt ein Ungenügen an jedem vereinzelt Erkennen”, dan wordt door deze constatering, bedoeld als bijzondere eis van onze tijd, een oudere visie van Newman slechts bekrachtigd en levert hij een pleidooi voor de introductie der volkskunde juist als synthetische wetenschap ⁶².

Ortega y Gasset eist, gedeeltelijk afwijkend van Newman's zienswijze, voor de huidige universiteit met nadruk op wetenschappelijk research en vorming van nieuwe wetenschapsmensen en wel naast overdracht van cultuur en opleiding voor beroepen. Maar bij deze vierledige taak ziet hij, relatief met Newman, het onderwijs in de culturele wetenschappen als de primaire en centrale functie der universiteit en niet het wetenschappelijk onderzoek. En in het kader

(61) *Het begrip universiteit* door John Henry Newman vertaald door A. Pompen (Bussum 1946, passim); F.J.C.J. Nuyens: *Het wezenlijke van de universitaire vorming* in: Lustrumviering van de Stichting Studiefonds Limburg (Maastricht 1962). In aansluiting daarbij: Dr. A. Kriekemans: *Wezen en zending van de katholieke universiteit ook in onze tijd* in: *Kultuurleven* (nov.-dec. 1949, 263-277); dr. G. De Broeck: *De Leuvense universiteit in de actualiteit* in: *Adelbert* (febr. 1963, 18); verder Prof. Ir. R. van Cauteren: *Stand en verwachtingen op het gebied van de toegepaste wetenschappen* in: *Onze Alma Mater*, driemaand. tijdschr. van Vlaamse leergangen te Leuven (1963 afl. 2, 14). Romantisch en irreëel vindt deze als doel der universiteit het M.E.-se ideaal: het verstrekken van een allesomvattende universele kennis en vorming, immers „thans is het haar eerste taak te zorgen voor de opleiding tot hogere beroepen”. Zie ook Dr. Fred. L. Polak: *Het hoger onderwijs op de helling of op een hellend vlak?* (Leiden 1961) en verder nog de zeer recente verhelderende artikelen van Raymond Aron in *Le Figaro*: „*A propos des réformes de l'enseignement supérieur*” nl. *La triple mission de l'université* (16-7-'63): *La distinction des trois cycles* (17-7-'63) en: *Gigantisme Parisien et uniformité nationale* (19-7-'63).

(62) loc. cit., 86 en 85.

dezer primaire functie constateert hij met Jaspers dat alles ons thans drijft naar een nieuwe integratie van het weten, hetwelk op het ogenblik aan brokstukken ligt en meent hij, ook weer in de geest van Newman, dat de man van wetenschap moet ophouden te zijn: „een barbaar die veel weet van één ding” en zou hij door en voor de universiteit graag gekweekt zien een soort wetenschappelijke talenten die specifiek samenvattend begaafd zijn⁶³. In dezelfde richting dacht Dawson, toen hij pleitte voor een leerstoel in gemeenschappelijke westerse traditie, welke hij, evenals T.S. Eliot, vooral in de christelijke cultuur meent te moeten zien⁶⁴.

En speciaal in deze geest nu zou de volkskunde, die Walter Wiora „Grundvolkskunde” noemt welke aan „kulturelle Grundlagenforschung” doet, in het universitaire kader passen en wel tussen de afdelingen der literaire faculteiten plus sociologie en psychologie nauw verbonden met de anthropologie, wil U, met de „sciences de l’homme”. Volgens Lévi-Strauss toch zien wij de culturele anthropologie — gewoonlijk beschouwd als zich bezig houdend met de primitieve mens der zgn. onderontwikkelde gebieden — juist in de laatste tijd „se tourner vers l’étude des sociétés dites civilisées”. En bovendien is het, zoals wij zagen, zó dat de volkskundigen „font appel à des méthodes d’enquêtes et des techniques d’observation du même type auxquelles on a recours pour des sociétés très éloignées” en dat de volkskunde bij de benadering van haar object, dat vooral door het onbewuste en collectieve gekenmerkt wordt, met betrekking tot het sociale en mentale activiteiten ontwikkelt, welke conform zijn aan die der anthropologie⁶⁵.

(63) José Ortega y Gasset: *La misión de la universidad* 1959. Zie de Nederl. vertaling: De taak der universiteit (den Haag z.j., 25-32-34-49; 50-53; 64 en 68).

(64) Christopher Dawson: *De christelijke cultuur als historische werkelijkheid* (Utrecht-Antwerpen 1962, 93-107). Zie ook Jost Vogt: *Wege zum historischen Universum* (Stuttgart 1961) passim; A. von Brandt: *Werkzeug des Historikers*² (Stuttgart 1960) vooral blz. 66-75.

(65) Claude Lévi-Strauss: *Anthropologie structurale* 378 en 393. Zie ook het artikel van Åke Hultkrantz: *American 'Anthropology' and European 'Ethnology'* in „Laos” (1952, tome II, 99 v.v.); Sig. Erixon: *Regional ethnology or folklore?* in: Papers of the International Congress of European and western Ethnology (Stockholm 1951, 41 v.v.); Wolfgang Steinitz: *Die volkskundliche Arbeit in der Deutschen Demokratischen Republik*, Heft 1 van *Studienmaterial f. die Bildungs- und Erziehungsarbeit der Volkskunstgruppen* (Berlin 1953, 23 v.v.) en dez. *Zur Diskussion: Volkskunde und Völkerkunde* in: *Forschungen und Fortschritte* Bd. 27, He. 5, 1953, 142-145. En vooral Jorge Dias: *Volkskunde und Völkerkunde* in: *Actes du IV Congrès international des sciences anthropologiques et ethnologiques* Tome II: *Ethnologica*, première partie 14-20, en het in 6a geciteerde artikel van Höfler. Zie verder nog Rushton Coulborn: *Der Ursprung der Hochkulturen* (Stuttgart 1962) vooral het eerste hfdst. en de „Schluss”; Paul Radin: *Le monde de l’homme primitif* (Paris 1962) passim; M.J. Herskovits: *Les bases de l’anthropologie culturelle* (Paris 1952) passim.

*Samenvattende retrospectie : van wezen, doel en taak der volkskunde
destudie in het kader der geesteswetenschappen*

Komen wij na de voorafgaande terreinverkenningen, in het internationale vlak, voor de wezenlijke aspecten der volkskundeproblematiek nu tot een zeer korte samenvattende eindvisie, alvorens de geografische ruimte voor ons werk in de toekomst te bepalen en daarna te trachten de „verzorging” der volkskunde in het huidig tijdsgewricht plaats en vorm te geven in het raam van de activiteiten onzer universiteit.

Wij zagen dat warnetten van nomenclatuur en begripsomschrijving een, in se niet abnormaal, geboorte- en groeiverschijnsel onzer wetenschap zijn, waarmee wij, relatief, bij alle wetenschappen worden geconfronteerd : zelfs „wetenschap is een woord met verschillende betekenissen”, zegt Hoogveld. Door een regressieve comparatistische beschouwing, in internationaal verband van de zijde der docenten in de volkskunde — indien nodig mét collegae in de grensgebieden — van ontstaan en groei van namen en begrippen kan het, zonder twijfel nog steeds bestaande, ongezonde in deze problematiek worden weggewerkt. Nadrukkelijk zouden wij willen stellen dat wij ons, samenwerkend met verstandige, werkende „liefhebbers”, mét Schrijnen los dienen te maken van het folklore „plegende”, folklore makende⁶⁶ en in het kader van het toerisme folklore-shows gevende en over folklore schrijvend profanum vulgus — in de ruimste zin van het woord — op hetwelk wij met Horatius, zonder het „odi”, het „arceo”, en wel uit de tempel der volkskunde-wetenschap zouden willen toepassen : ook de „meer ontwikkelde” die zonder redelijke studie van of althans belangstelling vóór volkskundige problematiek meent te kunnen en te moeten meepraten, heeft hier geen recht van spreken^{66a}.

De afbakening van de te behandelen stof kan alléén dan op gezonde wijze, zonder overmoed en zonder scrupules, geschieden, als wij ons bezinnen op het uitgangspunt van de groei der belangstelling vóór en vooral van de groei der wetenschap van de volkskunde. Dat uitgangspunt was onze autochthone gemeenschapscultuur, welke weliswaar, zij het ook slechts partiëel en incidenteel, reeds vroeg de belangstelling van vreemden, maar slechts heel ge-

(66) De Amerikaan R.M. Dorson hekelt dat 'gedoe' door er de naam 'fakelore' aan te geven (*American Folklore*, Chicago 1959, 4).

(66 a) Wie verantwoord wil meepraten, moet ook bij de volkskunde voldoen aan de eis die Georges Bénézé stelt in *La méthode expérimentale* (Paris 1960, Introduction) ; hij dient te beschikken over een „pratique préalable, au moins élémentaire, de quelque science expérimentale” d.i. over volkskundig inzicht door experimenteel wetenschappelijke benadering.

leidelijk aan en met telkens variërende motivering de bijzondere aandacht van het eigen volk verwierf en pas héél laat die der wetenschap; dat uitgangspunt vormden de, wetenschappelijk zo goed als braak gelegen hebbende, laagvlakten der cultuur⁶⁷, zoals Bouman zegt, de culturele groepsverschijnselen niet bij de dragers der topcultuur maar in de „couche à la base du peuple”, in het „Grundschichtvolk”, wil u — maar mits u dan vulgus en Unterschicht historisch sociologisch juist interpreteert — in het „vulgus in populo”, in het „Unterschichtsvolk”⁶⁸. Deze laag toch wilde men, bij de studie der cultuur als geheel, als kern, in de, al dan niet utilitaire, belangstelling en waardering van culturele leiders, van wetenschapsbeoefenaren én van het volk als geheel, van het populus brengen en wel zonder de latere nationalistische politieke bijgedachte (of moeten wij zeggen: grondgedachte?) met de uit deze voortvloeiende onverantwoorde stofannexaties, benaderings- en waarderingstendenzen⁶⁹.

Bij de wetenschappelijke uitdieping van het in aanmerking komend materiaal zal men zich, zoals in elke wetenschap, dienen te beperken, doch niet zonder vergelijkend kennis te nemen van de resultaten in alle volkskundige sectoren, teneinde te beschikken over een zo breed mogelijke basis, over een zo ruim mogelijk raam voor het opbouwen en inbouwen.

De van cultuurhistorische aard gebleken volkskundestoffen dienen wij eerst synchronisch en dan diachronisch in een bepaald geografisch kader — waarover straks — te benaderen. Het is vanzelfsprekend dat daarbij geen van de geleidelijk opgekomen onderzoekingsmethoden uit het oog mag worden verloren. En wij zijn ons ervan bewust dat dit laatste aan de wetenschappelijke volkskundige, speciaal aan de docent, geen geringe eisen stelt.

Na een opleiding op een zo breed mogelijke basis toch in de faculteit der letteren en wijsbegeerte, liefst met filologie als kern-

(67) Zie Dr. P.J. Bouman: *In de laagvlakten der cultuur* (Groningen 1960). Hij spreekt op blz. 12, iets modern en voor het heden, van „de laagvlakten der cultuur, de alledaagse activiteit van de grote massa”. Voor het verleden, voor het begin der wetenschappelijke occupatie met volkskunde spreekt W.J. Thoms — in de periodiek Atheneum van 1846 — van „manners, customs, observances, superstitions, ballads, proverbs etc. of the older time” (by Corso loc. cit., 201).

(68) Zie hiervoor de artikelen van E. Hoffmann-Krayer en Viktor von Geramb in Gerh. Lutz: *Volkskunde*, resp. 67 v.v. en 108 v.v.

(69) Een goede illustratie hiervan geeft Elisé Legros in: *Sur les noms et les tendances du folklore* (Liège 1962). Deze studie zou o.i. aangevuld kunnen worden met gegevens uit de 'oostelijke' gebieden. Een „innocent nationalistic satisfaction” vinden wij, zoals Dorson zegt (Folkl. research around the world a.s.o. 20) bij de volkskundige studie in alle landen. Met betrekking tot Frankrijk lezen wij te dezer zake belangrijke dingen (J. Michelet: *Le peuple*, Lausanne 1945, passim) die ons nu nog te denken geven. Zie ook A. Schweitzer: *Kultur u. Ethik* (München 1960) 34 v.v. en René Laurat: *Notre voisin allemand* (Paris 1960) 140 v.v.

stuk, moet de volkskundige minstens de beginselen en de verworvenheden der sociologie en der groepspsychologie bij en na het verzamelen in de orale en manuele sector der volkscultuur — hetwelk, speciaal bij de realia, in se niet meer dan vóórwetenschappelijke activiteit is — kunnen toepassen. Voor de taalkunde hebben geleerden als Meillet, van Ginneken, Sommerfelt, Marcel Cohen en Wilh. Wundt⁷⁰, om ons tot deze te beperken, de noodzakelijkheid van een sociologische en psychologische basis meer dan duidelijk aangetoond. Uit een en ander vloeit voort dat samenwerking van de volkskundige met specialistische werkers in de grensgebieden der volkskunde en met die der basiswetenschappen voor de studie van de mens vanzelfsprekend is. Ook hiervoor zouden tal van bewijzen in de vorm van dissertaties en werkstukken aan te voeren zijn. U sta ons toe dat wij ons beperken tot drie Nijmeegse proefschriften — resp. over tweetaligheid, het tragische bij Aristoteles en taal als symbool — en een doctorale scriptie over carnaval⁷¹. Bij de eerste van deze had een hoogleraar in de taalkunde, bij tweede en derde een psycholoog en bij de vierde een socioloog de leiding. Wil u, om de schijn van eenzijdige oriëntering te vermijden, nog enkele andere voorbeelden, dan zouden wij de — voor de studie van taal en letteren van het heden en van het verre verleden belangrijke — uitstekende volkskundige pionierswerken van Martha Bringemeier over het volkslied⁷², van Mathilde Hain⁷³ en Archer Taylor⁷⁴ over het spreekwoord, van Max Lüthi⁷⁵ over het volksverhaal en van B. Hunningher⁷⁶ over de oorsprong van het drama

(70) Jac. van Ginneken: *Principes de linguistique psychologique* (Paris-Leipzig-Amsterdam 1907); Wilh. Wundt: *Völkerpsychologie*, Bd. 2: Die Sprache⁴ (Leipzig 1922); A. Meillet: *Linguistique historique et linguistique générale*² (Paris 1926, passim); Marcel Cohen: *Pour une sociologie du langage* (Paris 1956); Alf. Sommervelt: *La linguistique une science sociologique* (inaugurale rede gehouden aan de universiteit van Oslo, dec. 1931). Zie ook W. v. Wartburg: *Problèmes et méthodes de linguistique*² (Paris 1963) chap. VI: Langage et peuple.

(71) E.Th.G. Nuytens: *De tweetalige mens, een taalsociologisch onderzoek enz.* (Assen 1962); G.A. de Wit: *A psychological study of symbolism in word associations and symbolic meanings of words* (Eindhoven 1962); C.W. van Boekel: *Een filologische reconstructie van de psychologie van Aristoteles omtrent het gevoelsleven* (Utrecht 1957).

(72) Martha Bringemeier: *Gemeinschaft und Volkslied* (Münster i.W. 1931). Zie in dit verband ook het zeer verdienstelijke maar te weinig bekende werk van Patrice Corrault: *Formation de nos chansons folkloriques* (Paris 1953), het art. van Win. Roukens (voetnoot 76) en het recente boek van Alex Sydow: *Das Lied, Ursprung, Wesen und Wandel* (Göttingen 1962).

(73) *Sprichwort und Volkssprache usw.* (Giessen 1951).

(74) *The proverb* (Cambridge-Massachusetts 1931).

(75) *Das europäische Volksmärchen* (Bern 1947) en dezelfde: *Volksmärchen und Volkssage* (Bern-München 1961).

(76) *The origin of the drama* (Amsterdam 1955). Zie over geheel het filologisch complex, gecompriemd: Win. Roukens: *Filologie en Volkskunde* in: Album Blancquaert (Tongeren 1958).

willen noemen. Uit een en ander werd ons duidelijk dat wij de toepassing der literairhistorische, culturologische, sociaalpsychologische, cultureel-anthropologische en ethnologische benaderingswijzen dienen te beheersen en wel zonder de daarbij mogelijk voorkomende aspecten, zoals b.v. het geografische, functionele en structurele, uit het oog te verliezen. Het valt niet te ontkennen dat de noodzaak van een dergelijke complexe benaderingswijze gevaren in zich bergt, wanneer aan de volkskundige wetenschapsman, zoals wij zeiden, geen zeer hoge eisen worden gesteld en wanneer deze niet de nodige bescheidenheid kent, niet weet wát en wààr hij hulp vragen moet. Dat psycholoog en socioloog bij een eventuele benadering van volkskundig materiaal hunnerzijds, voldoende kennis van het stofgebied en inzicht in de problematiek als volkskundig wetenschappelijk object moet hebben, is duidelijk gebleken bij de uit literair- en cultuurhistorische overwegingen nogal aanvechtbare verklaring volgens de Freudiaanse onderzoekingsmethoden van b.v. het sprookje en van de St.-Nicolaasgebruiken⁷⁷.

Het komt ons gewenst voor hier nog even vast te leggen dat wij onder volkskunde niet verstaan, zoals Waehler dat wil: „Volkskulturkunde” plus „soziale Volkskunde” — waardoor hij volkskunde op één lijn plaatst met de veel ruimere Volkstumkunde⁷⁸ of de zgn. ethnografie van b.v. het Franse of Duitse volk — en dat het evenmin juist is met Wiora te spreken van „Grundvolkskunde” en daarnaast van „Volkskunde” tout court. Immers, de „Volkskunde” is door haar oorsprong en functie in het kader der cultuurwetenschappen juist „Grundvolkskunde” of „Volkskulturkunde” (d.i., het zij met nadruk herhaald, de kennis der cultuur van het „common people”, van de „couche à la base d'un peuple”, de „Grund- of Unterschicht) der zgn. historische cultuurvolken en wel regionaal, interregionaal, nationaal en internationaal beschouwd. Zulks wel te verstaan zodanig dat wij het bedoelde cultuurmateriaal, zoals Ranke met nadruk eist, benaderen vanuit het „Grundvolk” als kern van ons onderzoek en wel lettend op de creatieve en receptief recreatieve werking van het basisvolk bij de correlatieve beïnvloeding — van beneden naar boven en van boven naar bene-

(77) Zie hiervoor: Lutz Röhrich: *Neue Wege der Märchenforschung* in: *Das Märchen im Unterricht* (Stuttgart 1956), vooral 109 v.v.: Die Deutung von Volksmärchen; Dr. A.D. de Groot: *Sint Nicolaas patroon der liefde* (Amsterdam 1949) speciaal het hoofdstuk: Dieptepsychologische interpretatie; Jan de Vries: *Betrachtungen zum Märchen* (Helsinki 1954) vooral: Psychologische Erklärungsversuche.

(78) Zie Wiora loc. cit.; Mart. Waehler: *Volkskunde als Grundwissenschaft* in: *Niederdeutsches Jahrbuch f. Volkskunde* loc. cit., 111-145 en Hultkrantz: *Gen. ethnol. concepts* loc. cit.

den — van het materiaal van het volk en van de individuele topcultuurdragers ^{78a}.

Alleen in deze geest en met de daaruit sprekende restrictie kan er sprake zijn van een bestudering van „den gesamten kulturellen Gemeinschaftsbesitz”, een eis welke Waehler — die o.i. te sterk en te eenzijdig onder invloed staat van de jonge Herder en van de als vader der Duitse volkskundewetenschap beschouwde W.H. Riehl, met het gevolg dat hij vaak te eenzijdig nationaal, ja soms nationalistisch gericht is — zonder enige restrictie stelt. Uit deze instelling is het o.i. te verklaren dat hij verkeerdelijk als doel der „eigentliche Volkskunde” ziet „die Kunde vom geistig-seelischen Leben des Volkes in allen seinen Gliedern, in allen Aeusserungen des Volkes, von seinen Einstellungen und Verhältnissen, von seinem Wesen” en, eveneens verkeerdelijk, van mening is dat de ontdekking „einer leitenden Idee, eines tonangebenden Grundzuges im Volkscharakter wichtiger (ist) als die seltsamste Variante zu einem Volkslied, einer Sitte, einer Dialektform” m.a.w. als hij als kerndoel der volkskundestudie beschouwt „das Wesen, die wirkliche Eigenart des Volkes (der Nation) zu ergründen”. Wanneer Waehler, zoals hij zegt, in zijn colleges over de problematiek der Duitse industriearbeiders kwesties met betrekking tot „Arbeitszeit, Lohn en Arbeitsplatz” behandelt, begeeft hij zich op terrein der „sociologie pure” dat qua talis buiten de volkskunde ligt ⁷⁹.

Natuurlijk behoeven wij, met Schier, er geen bezwaar tegen te hebben dat nadruk gelegd wordt op „entscheidende Wesensmerkmale unseres volkstümlichen Lebens” voor zover het althans, zoals de Oostenrijkers Leopold Schmidt en Hans Koren ⁸⁰ zeggen „ein Leben in Traditionen und überlieferten Ordnungen ist”. Maar, wij mogen dat „volkstümliche Leben” ook weer in geen geval, zoals b.v. Julius Schwietering zou willen, beperken tot de boerenstand, waardoor volkskunde gelijk zou worden gesteld met boerenkunde ⁸¹.

Even verkeerd als de eis van Waehler en sommige anderen met betrekking tot de onverantwoord omvangrijke stof (en het onverantwoord beperkt gestelde doel) is de wetenschappelijk en vakhis-

(78 a) Voor Ranke zie voetnoot 41 en verder o.a. de ideeën van Hans Naumann en van John Meier ter zake bij A. Bach: *Deutsche Volkskunde* ¹ (Leipzig 1931).

(79) Indien niet anders aangegeven, verwijst de naam Waehler naar het opstel genoemd in voetnoot 78 en Wiora naar de vaker geciteerde lezing in Jugenheim. Hoe vruchtbaar de problematiek van het nationale en regionale karakter op zichzelf kan zijn, mits ze geplaatst wordt tegen de achtergrond van het algemeen menselijke, blijkt uit werken als A. Siegfried: *L'Ame des peuples* (Paris 1950), A.E. Brinckmann: *Geist der Nationen* (Hamburg 1938) en, niet 't minst, uit Willy Hellpach: *Der deutsche Charakter* (Bonn 1954).

(80) Hans Koren: *Volkskunde in der Gegenwart* (Graz-Wien-Altötting 1952, 12).

(81) Wesen und Aufgaben der deutschen Volkskunde in Gerh. Lutz: *Volkskunde*, loc. cit. 143 v.v.

torisch niet acceptabele mening van iemand als Heinz Maus, die verklaart dat het doel der volkskunde alleen maar zou kunnen zijn het... bewaren van museumobjecten⁸², wat wij, zelfs als hiermede ook aan geschreven documenten wordt gedacht, met Prof. Mathilde Hain — op grond van haar verklaring in een conferentie van hoogleraren in de volkskundewetenschappen⁸³ — qua talis nog niet altijd als een begin van wetenschapsbeoefening kunnen beschouwen.

Juister zien wij het doel der volkskunde als wetenschap met de Engelsen, als die van mening zijn dat het vooral gaat om inhoud en geschiedenis der volkscultuurgoederen en wel als functionele objecten van het „common people” in de sociale en culturele gemeenschap, waarbij het woord natie nauwelijks aan de orde komt. En deze zienswijze heeft zich — evenals, mutatis mutandis, ook bij Herder — bij Waehler met zijn tweeslachtige en soms verwarde instelling toch ook weer doen gelden, wanneer hij zegt, dat de volkskunde vergelijkend te werk moet gaan en wel „über die Grenzen von Zeit (het heden R.) und Raum hinaus”. En daarmee sluit hij, zonder het zich te realiseren, aan bij de door de Franse jurist-volkskundige Maunier reeds eerder uitgesproken mening dat de volkskunde „est plutôt régional (interrégional R.) et international que national”⁸⁴ d.w.z. dat wij van de volkscultuur van de streekmens, c.q. via die van de vaderlandmens, moeten komen tot die van de nabuurland- en Europamens en zo mogelijk van die van de mens tout court.

Kortom, het meer of minder ruim bindende moet, en wel uit hoofde van de geaardheid van de volksculturele stof, méér het doel onzer wetenschap zijn dan het regionaal en nationaal scheidende, al was, nog eens, de in het verleden op dit laatste gelegde nadruk historisch en staatkundig dan ook verklaarbaar en zelfs verdedigbaar⁸⁵.

(82) H. Maus : *Zur Situation der deutschen Volkskunde* in : Die Umschau, Internationale Revue I (Mainz 1946 passim).

(83) *Bericht über die Arbeitstagung „Probleme und Methoden der heutigen Volkskundewissenschaft”* (Frankfurt 14-16 okt. 1953, manuscript).

(84) René Maunier : *Introduction au folklore juridique* (Paris 1938, 14-15). Zie ook voetnoot 69.

(85) Zowel in de geografie en archeologie als, vooral, in de dialectologie, naamkunde en volkskunde is de groei van de geografische benaderingswijze wel heel duidelijk de weg gegaan van geboorte- of woonplaats naar regio en van deze over de territoriale grenzen heen naar het interlandelijke en Europese, zoals de groei der dialect- en volkskundekaarten in werk van Wenker, Pessler, Frings, van Ginneken, Schrijnen, Weijnen, Krüger en Roukens speciaal voor Frans- Duits- Belgisch-Nederlandse grensgebieden aantoont. Dialectologie en volkskunde hebben zeer veel bijgedragen tot de tastbaarheid der Europese eenheid en wel niet slechts als cultureel studieobject.

Het beste heeft o.i. taak en doel der volkskundewetenschap aan de universiteit belicht Walter Wiora — bij wie wij hier graag aansluiten — en wel in een voordracht gehouden op de eerste internationale bijeenkomst van volkskundigen in Duitsland na de laatste wereldoorlog, onder invloed van de weeën en naweeën daarvan⁸⁶.

Haar taak is, en wij wezen daar reeds op, de bestudering van de cultuurscheppende en herscheppende volksmens in het totaalbeeld der cultuur in het heden zowel als in het verleden, terwijl het oog gericht blijft op de culturele vorming van de mens in de toekomst. Wiora zegt: „Sie (die Volkskunde R.) hat die geistig-seelische Wandlung vom alten Volk zu den heutigen Massen zu untersuchen; den Niedergang der eigenständigen Volkskultur in Brauch, Sage, Lied (u.s.w.) und das was an ihre Stellen tritt (en vooral de manier waarop dat geschiedt R.) an Schulung, Popularisierung von Bildungsgut, Ismen, industriellen Massenwaren, Zivilisation, Vergnügungsbetrieb u.s.w.". Zij moet duidelijk maken het aandeel der menselijke basislagen aan de cultuurschepping, aan de culturele habitus van een volk, wil u: van een natie. De volkskundewetenschap dient inzicht te verschaffen in ontwikkeling en c.q. verdwijnen van tradities, in de innerlijke structuurverandering van leven en geest van de „volksmens". Wat een recent Amerikaans werk iets ruimer en meer literair zegt met de woorden: „The ultimate purpose of a student of folklore should be an understanding of the tragicomic heart of humanity"⁸⁷. Zij dient er licht op te laten vallen hoe en waarom het „museale" der cultuur — zowel in de orale als in de manuele sector — groeit; m.a.w. hoe het door het volk in en vanuit zijn gemeenschap in eigen stijlvormen gereproduceerde en beleefde zich wijzigt, afbrokkelt en c.q. verdwijnt. Zij moet trachten, op huidig wetenschappelijk niveau, diagnosen van het volksleven te stellen en, zo mogelijk, door deze diagnosen en de gevonden volksculturele wetten een bijdrage te leveren voor de cultuurtherapie „In de schaduw van morgen", m.a.w. voor de basis der volksopvoeding en voor een sociaalhistorisch en sociaalpsychologisch gemotiveerde cultuurpolitiek. Dat daardoor tevens een bijdrage wordt geleverd tot de kennis van regionale en nationale karakters kan slechts als loffelijk worden beschouwd, mits men zulks, nog eens, niet, zoals Waehler bijvoorbeeld, rigoureuus en chauvinistisch als volkskundig alléén zaligmakend einddoel ziet.

En juist in dit verband is het o.i. nodig a) dat wij aandacht schenken aan de functionele en structurele waarde der volkskundige

(86) Loc. cit.

(87) *Fundamentals* loc. cit., 208.

facta in heden en, niet 't minst met het oog op een verenigd Europa, in het verleden en b) dat wij deze facta in cultuurhistorisch verantwoord geograafische samenhang plaatsen.

Wat nu dit laatste betreft, mogen wij in geen geval uit het oog verliezen enerzijds dat „la conscience collective ne peut pas accomplir des actes (dans le présent) sans s'appuyer sur les effets de ses actes passés”⁸⁸ en anderzijds dat wij, volgens Dilthey, „um die Objektivationen der Kulturdinge der Vergangenheit richtig zu verstehen, sie in ihre eigene geistige Welt, in die Zusammenhänge ihres Ursprungs zurückversetzen müssen”, waarbij wij dan weer dienen te bedenken dat wij „selten die Gesamtheit der Objektivationen einer Zeit oder einer Kultur besitzen”⁸⁹. Blijkt hieruit aan de ene kant nog eens de noodzakelijkheid volkskundige facta in historisch-geografisch kader te belichten, aan de andere kant moeten wij constateren dat, wat de „Objektivationen” betreft, de volkskunde, vooral voor het verre en verste verleden, beduidend armer is dan de topculturele geschiedenis en dat mede de, vooral sociaalpsychologische, reconstructie van het volkskundig milieu van het verleden, dat voor ons uitermate belangrijk is, aanmerkelijk moeilijker is dan dat der geschiedenis en der cultuurgeschiedenis in gangbare beperkte zin. De historische sociologie is, dunkt ons, nauwelijks geboren.

In dit licht bezien zou het heus geen onvruchtbaar werk zijn te pogen topculturele studies als die van P.J. Bouman „Van renaissance tot wereldoorlog” (1938), welke kort geleden ook onder de titel „Kultur und Gesellschaft der Neuzeit”⁹⁰ verscheen, vanuit de volkskundese sector of, met de door de schrijver in een latere dies-rede gebezigde woorden „vanuit de laagvlakten der cultuur” aan te vullen.

Geografische gebiedsafbakening en onderwijs

En wanneer wij bij dit alles dan vooral niet vergeten dat, zoals wij reeds opmerkten, de volkskunde een zeer belangrijke taak heeft als hulpwetenschap van tal van vakken welke ons niet alleen vanuit de „Gegenwartsvolkskunde” voeren naar de „antiquités”, van het heden via de M.E. naar de eerste eeuwen der confrontatie van Christendom en heidendom, maar ook ver over alle staats- en territoriale grenzen, die immers nagenoeg nooit tevens cultuurgrenzen zijn geweest, dan begrijpt U dat de geografische afbakening van

(88) Toulement loc. cit., 114. Zie in dit verband o.a. P. Geyl: *Huizinga als aanklager* (Amsterdam 1961) passim en A. Schweitzer, loc. cit.

(89) Brunner, loc. cit., 175.

(90) Olten-Freiburg (Breisgau) 1962. Hetzelfde geldt zonder twijfel voor Werner Keller: *Ost minus West = Null* (München-Zürich 1960).

ons studierrein, vooral in het huidige tijdsgewricht, om bezinning vraagt⁹¹.

Alvorens evenwel op dit laatste aspect in te gaan, zij het ons — in de geest van Brunner's wens ter zake ener definitie, het wezenlijk purend uit wat wij in het voorafgaande als stofgebieden en doelstellingen der volkskundestudie leerden kennen én Thompson's hierboven geciteerde woorden, naar wij menen in diens eigen geest, verduidelikend en aanvullend — vergund te uwer oriëntering hier nog eens zeer gecompriemd de taak van de volkskundige te omschrijven. Deze is: de synchronische en diachronische bestudering, volgens het complex der geleidelijk gegroeide en algemeen geaccepteerde methoden en benaderingswijzen, van het vooral mondeling en manueel overgeleverde groeps cultuurbezit der plaatselijke en regionale autochthone basislagen van de zgn. historische cultuurvolken — in nationale en vooral in interregionale en internationale samenhang — alsmede van de culturele correlatie tussen deze lagen en de dragers der individuele topcultuur, daarbij, wel te verstaan, de basislagen steeds als uitgangspunt en kern beschouwende en via de ethnologie (culturele anthropologie) zoveel mogelijk rekening houdende met het totaalbeeld der cultuur van de mens.

a) Europese cultuureenheid en Westerse cultuurkring

In het licht van deze, zeker, ook geographisch ruime doelstellingen en taakomschrijving, welke ons voor ogen stonden, toen wij tussen de jaren 1920 en 1937 onze dissertatie over: „Wort- und Sachgeographie in niederländisch Limburg und den umliegenden Gebieten" opbouwden⁹² en toen wij als directeur van het Nederlands Rijksmuseum voor volkskunde, in Nederlandse en Europese geest werkend, het voorstel deden om in Arnhem, in de een of andere vorm, ook een Europees volkskundig museum in te richten en daar tevens op nationaal en internationaal niveau congressen en cursussen te organiseren, klinkt de door Waehler in 1947 uitgesproken mening „jedenfalls ist der heutige Staat die einzige Verkörperung des ganzen Volkes über alle Trennungen hinweg" beslist te eenzijdig staatkundig en nationalistisch én wetenschappelijk te onjuist, om het staatkundig geheel als verantwoorde ideale cultu-

(91) Zie voor deze problematiek o.a. het voortreffelijk pendant-in-Europese-geest van Meisen's: *Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande* de Habilitationschrift van Math. Zender: *Räume und Schichten mittelalterlicher Heiligenverehrung in ihrer Bedeutung für die Volkskunde* (Düsseldorf 1959), vooral hoofdstuk IV: Rückschau und Ausblick.

(92) Nijmegen 1937.

rele en speciaal als volksculturele geografische studieeenheid te kunnen beschouwen.

En Waehler's landgenoten Meisen, Schier en Wiora zijn dan ook heus niet de enige Duitsers die zich van deze en andere minder gelukkige eenzijdigheden distancieerden, eenzijdigheden welke de Waalse dialectoloog en volkskundige Legros, op een niet onduidelijke wijze, aan de kaak stelde in de vermelde brochure: „Sur les noms et les tendances du folklore”^{92a}.

Zonder het nationale uit het oog te verliezen wijst Schier⁹³ — wat Herder, vooral in zijn tweede periode, en Mannhardt reeds vóór hem deden — op „die Einbettung (der deutschen Volkskunde R.) in die abendländische Kulturwelt” en drukt hij de mening uit, dat „immer wieder gerade der vergleichende Volkskundeforscher erschüttert und erstaunt (steht) vor den grossen Gemeinsamkeiten des abendländischen Kulturbesitzes” en Wiora, die zich nadrukkelijk uitspreekt tegen de opvatting „Volk in Volkskunde ist Nation” schrijft: „Sucht man über die Heimat hinaus” — en volkskunde is slechts zeer, zéér relatief „Heimat”-kunde — „Eigenart und Herkunft der Volkskunde zu verstehen, so muss man den Rahmen schon weiter spannen, oft über Europa hinaus”⁹⁴. En zo is het verklaarbaar dat Meisen, die in 1931 zijn Habilitationsschrift „Sankt Nikolauskult im Abendland”, als een soort antidotum tegen onverantwoorde Germaans evolutionistische strevingen, in Europees-Aziatisch kader liet verschijnen, in 1952 op een door ons in het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem georganiseerd internationaal congres de aandacht vestigde op „Europäische Volkskunde als Forschungsaufgabe”⁹⁵ en dat Fehrle in 1955 in „Feste und Volksbrauch im Jahreslauf europäischer Völker” voor belangrijke sectoren der volkskunde een — zij het ook hier en daar aanvechtbare — waardeerlijke proeve gaf van Europese volksculturele binding⁹⁶.

Het is trouwens opvallend hoe sterk het aantal culturele, niet het minst volksculturele studies in Europees en in ruimer geografisch kader groeit. En mannen als Dawson, Berdjajev, Pirenne, Huizinga, Toynbee, Curtius, Camus, Kerényi, Priestly, Wehrli, Denis de Rougemont en Bouman⁹⁷, evenals werken in de geest van

(92a) Zie ook Alfr. Weber: *Abschied von der bisherigen Geschichte* (Hamburg 1946) en F. Steinbach-F. Petri: *Zur Grundlegung der europäischen Einheit durch die Franken* (Leipzig 1939).

(93) *Zur Stellung* usw. loc. cit., 9-11.

(94) Loc. cit., 17.

(95) Zie Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde 1952.

(96) Kassel 1955.

(97) Een goede oriëntering ter zake geven Denis de Rougemont in: *Vingt-huit siècles d'Europe* (Paris 1961); Christopher Dawson: *The making of Europe* (Londen 1946); dez.: *The historic reality of christian culture* (New York 1960); Karl

„Forschungsprobleme der vergleichenden Literaturgeschichte“, „Internationaler Kongres der Volkserzählforscher in Kiel und Kopenhagen”⁹⁸ spreken in deze met de talrijke dialectstudies in Europees kader^{98a} en de door de C.I.A.P. reeds in 1938 geplande Europese volkskundeatlas — waar jammer genoeg nog steeds nauwelijks schot in komt — een duidelijke taal voor de sectoren van geschiedenis, cultuurhistorie, taal en letterkunde. Voor nagenoeg alle cultuurgebieden geldt Curtius' constatering dat het onmogelijk is „d'interpréter aucune de nos 'littératures nationales' en l'isolant artificiellement des autres, comme le font encore nos manuels”⁹⁹. En tegen deze achtergrond moeten wij ook het nationalisme zien, waarvan, zoals Dawson zegt, het kwaad niet zit in de trouw aan nationale (volks) tradities en evenmin in de eis van nationale eenheid, maar veeleer in het feit dat men deze nationale eenheid identificeert met eenheid van cultuur, welke toch, wij herhalen het, nu eenmaal de nationale grenzen pleegt te overschrijden. Immers in feite bestond Europa vóór de verschillende naties, die evenwel in het verenigd Europa en in een wereldfederatie ook weer niet verdrongen behoeven te worden, o.a. omdat de nationale dynamiek de Europese cultuur in de loop der geschiedenis steeds heeft bevrucht. Met Paul Valéry en de Duitse filosoof Husserl moeten wij aan de woorden Europa en Europeaan toekennen „une signification un peu plus que géographique et un peu plus que historique, une signification en quelque sorte fonctionnelle”¹⁰⁰.

Wij mogen niet vergeten, en dàt zij een waarschuwing voor Waehler en diens geestverwanten, dat wij pas door vergelijking in het kader van het grotere geheel weten wat wezenlijk onderscheidend regionaal en nationaal is. Wij dienen er ons van bewust te zijn dat locale, regionale én nationale onderzoekingen, hoe noodzakelijk en loffelijk deze op zichzelf ook mogen zijn, veelal slechts

Kerényi: *Geistiger Weg Europas* (Zürich 1955); W. Banning en J.D. Bierens de Haan: *Europese geest* (Arnhem 1962), Europa-nummer van de periodiek: *Ruimte* (Maart 1963); J.B. Priestly: *Literature and Westerman* (London 1960); Kurt Wais: *Forschungsprobleme der vergleichenden Literaturgeschichte* (Tübingen 1951); Max Wehrli: *Allgemeine Literaturwissenschaft* (Bern 1951), zie o.a. sub verbo *Volkskunde*; Nicolas Ségur: *Histoire de la littérature européenne* (Paris 1948 v.v.). Hoe sterk men in het kader der geesteswetenschappen de Europese visie accentueert, blijkt o.a. uit geschriften als: *Die Europäer und ihre Geschichte* (München 1961). Als inleiding tot de moderne tijd is altijd nog zeer belangrijk Paul Hazard: *La crise de la conscience européenne 1680-1715* (Paris 1961). Dit is een lokkend voorbeeld voor het schrijven van werken over de verhouding individuele topcultuur en volks-cultuur omstreeks 1800 en 1900.

(98) Berlin 1961.

(98 a) *Deutsche Wortforschung in europäischen Bezügen* (Untersuchungen zum deutschen Wortatlas, herausgegeben von L. Erich Schmidt (Giessen 1960-61).

(99) de Rougemont loc. cit., 398.

(100) Rougemont 393 en Toulemont 141-142.

een begin vormen van wetenschappelijk werk dat verantwoorde eindconclusies toelaat^{100a}.

Daarom leggen o.a. Menghin, Wilh. Schmidt en Toynbee, resp. als archeoloog, ethnoloog en historicus, zoveel nadruk op het bestuderen van de kultuurkringen, Kulturkreise (A.J. Toynbee: civilizations) als culturele en historische eenheden. En de kultuurkring waarin b.v. Fransen, Engelsen, Italianen, Zweden, Nederlanders én relatief Russen elkaar en zichzelf moeten leren kennen, is de Europese, de Westerse¹⁰¹.

En in dit licht moeten wij een onlangs aan de Nijmeegse Universiteit verdedigde stelling zien, dat „de voorwaarden voor de Europese integratie niet voldoende bestudeerd zijn, indien de culturele (en niet in de laatste plaats de volksculturele R.) aspecten van dit vraagstuk niet uitdrukkelijk in de analyses worden opgenomen”¹⁰². Wanneer evenwel dat cultureel-geheel-groter-dan-het-nationale voor ons in de eerste plaats Europa is, dan kunnen wij deze entiteit toch ook weer niet losmaken van meer of minder sterke bindingen met andere cultuur-kringen, wil U met andere werelddelen. En dit laatste wijst op samenhang tussen volkskunde en ethnologie of (en) culturele anthropologie, waarop wij dadelijk moeten terugkomen¹⁰³.

Al is de eenheid van de Europese cultuur, zoals T.S. Eliot meent¹⁰⁴ en zoals Bouman aantoonde, een zeer ruim en niet altijd even gemakkelijk onderwerp, toch is het volgens Julien Benda een feit dat een zekere Europese geestelijke gemeenschap, zeker sinds de M.E., bestaan heeft. Maar het zich-daarvan-bewust-zijn bestond toen evenmin als het zich-bewust-zijn-van-tegenstellingen in deze gemeenschap in de geest van de latere nationale particularismen¹⁰⁵.

(100a) Duidelijk illustreert dat het zeer recente samenvattende toponymische werk — hoe men overigens ook over alle onderdelen daarvan moge denken — van P.A. Piemont: *L'établissement de la frontière linguistique franco-germanique* (Strasbourg 1963).

(101) O. Menghin: *Die Ergebnisse der urgeschichtlichen Kulturkreislehre* in: Neue Jahrb. f. Wissensch. u. Jugendbildung 1935, 71 v.v.; Wilh. Schmidt: *Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie* (Münster, Westf. 1937) sub verbo Kulturkreis(e); A.J. Toynbee: *A study of history* (D.C. Sommervell, Oxford 1947) vooral de inleiding. Zie ook M.L. Lannou *La géographie humaine* loc. cit., passim. Zie in dit verband ook W. Keller: *Ost minus West = Null* (loc. cit.).

(102) Osmund Schreuder: *Kirche im Vorort*; thesis 6 (Nijmeegse dissertatie 1962).

(103) Ten deze zijn verhelderend Paul Radin: *Le monde de l'homme primitif* (Paris 1962) en het oudere werkje van K.Th. Preuss: *Die geistige Kultur der Naturvölker* (Berlin-Leipzig 1914).

(104) Rougemont 397. Zie ook Fr. Zoepfl: *Abendländische Kulturgemeinschaft* in: Neues Abendland, Zeitschrift f. Politik, Kultur und Geschichte (Juni 1946); Claude Dalmas: *La civilisation européenne* (Paris 1958); Walter von Schubart: *Europa und die Seele des Ostens*³ (Luzern 1943) en J. Ortega y Gasset: *Europäische Kultur und europäische Völker* (Stuttgart 1954).

(105) Rougemont 328. Zie ook Bertrand Russell: *Ma conception du monde* (Paris 1962) het hoofdstuk: Le nationalisme en voetnoot 69.

Met Husserl meent Paul Valéry drie bronnen te kunnen aanwijzen welke wij vinden in elke cultuur „qui mérite d'être nommée européenne", immers z.i. is de cultuur van elk volk, elk land „qui a été successivement romanisé, christianisé et soumis, quant à l'esprit, à la discipline des Grecs, absolument européenne" ¹⁰⁶. En wanneer Hilaire Belloc zich bij die visie aansluit, dan doet hij zulks in de vorm van de stelling dat de grote vormende kracht in deze de katholiek-christelijke kerk was en wel doordat dóór haar en ín haar convergeerden de sociale tradities — ook de volkstradities — van het Grieks-Romeinse Rijk ¹⁰⁷.

Maar, zoals bij elke levende cultuur moeten wij, vooral in de loop der Europese geschiedenis, rekenen met verandering in continuïteit, met zich geleidelijk aan sterker manifesterende verscheidenheid in eenheid van het Europese geheel ¹⁰⁸. En dat blijkt een hoofdoel te zijn van Bouman's geciteerde „Kultur und Gesellschaft in der Neuzeit". Immers, wanneer hij de geestelijke, sociale, economische, politieke en culturele krachten beschrijft die sinds renaissance en reformatie Europa hebben beheerst, dan illustreert hij daarmee dat ze het midden — soms met het Zuiden — en het noorden van Europa cultureel een andere weg deden gaan dan het Westen, hetwelk sinds de 19e eeuw — niet zonder nationale en zelfs nationalistische krachten — zijn stempel hoe langer hoe meer op ons gehele continent drukte ¹⁰⁹.

In een sterke drang alle Europees bindende krachten in de geschiedenis, niet het minst in de cultuurgeschiedenis, van onze cultuurkring bloot te leggen, verwijst Denis de Rougemont naar Dawson, waar deze zegt dat wij ons moeten losmaken van verkeerde voorstellingen van het Europees verleden, die zich vooral in de laatste eeuw deden gelden, en dat wij moeten „recouvrir le sens historique de la tradition européenne" door de geschiedenis van Europa te herschrijven met evenveel moeite als waarmee wij tot nog toe die der nationale entiteiten beschreven, ten einde te vinden „le sens de son unité historique et organique", en zulks temeer, omdat

(106) Rougemont 335 en René Toulemont 141-142. Zie ook P. Lambrechts e.a.: *Basisculturen van de Europese mens* (Antwerpen 1958).

(107) Rougemont 321. Zie ook Christopher Dawson: *Progress and religion* (Londen 1945).

(108) In dit verband is ook voor de volkskundige zeer instructief Prof. dr. F.A. Kehler: *Der Wandel der Generationen* (Stuttgart 1959), vooral wanneer wij dit werk zien tegen de achtergrond van de visies van tal van competenten op de aspecten der huidige wereld in: *Wo stehen wir heute?* (Gütersloh 1960) samengesteld door H.W. Bär, verder van Rom. Guardini's: *Die Kultur als Werk und Gefährdung* (Würzburg 1957) en Huizinga's: *Hoe bepaalt men de geschiedenis van het heden?* (Haarlem 1946). Zie ook Alb. Schweitzer loc. cit. en de door P. Geyl belichte werken van Huizinga.

(109) Loc. cit., 49, 55, 165, 185, 196. Zie ook: Johan Huizinga: *Die Mittelstellung der Niederlande zwischen West- und Mittel-Europa* (Berlin 1933).

„l'Europe tend à gagner les autres mondes culturels et finalement le monde tout entier”¹¹⁰. En juist bij dit herschrijven nu kan de volkskundewetenschap, let wel : wetenschap! niet onbelangrijke en veelal onvermoede diensten bewijzen, o.a. door aanvullingen van en misschien correcties op de onschatbare werken in de geest van de zojuist genoemde verkondigers der Europagedachte in de sectoren van de individuele topcultuur.

b) Volkskundestudie aan de universiteit

Komen wij nu tot de vraag of onderwijs in volkskunde, zoals wij deze in het voorafgaande leerden kennen, aan de universiteit zinvol is a) ter beoefening van de wetenschap en b) voor de algemene culturele en voor de beroeps-vorming.

Hiervóór bleek ons dat de beoefening der volkskunde wetenschap is en daar de universiteiten volgens Jaspers zijn „die Praxis allumfassenden Wissenschaftsbetriebes”¹¹¹ hoort ze er thuis. Duidde Newman reeds op het begin der specialisering, Jaspers, Ortega y Gasset, Dawson en Bouman wijzen, met tal van anderen op de sterke toeneming daarvan op wetenschappelijk terrein alsmede op het relatief verloren gaan van de hiervoor aangestipte zgn. Eigenständigkeit bij de verschillende takken van wetenschap. De laatste meent dat in ons denken geen autonome gebieden bestaan, omdat voortdurend grenzen worden overschreden en dat de meest verschillende onderzoekingsmethoden, wij zagen het reeds, afwisselend worden gebruikt, al zijn er dan ook nog wel grenslijnen te trekken¹¹². Wetenschap die weten met wijsheid had kunnen verbinden, verloor door de voortschrijdende specialisering, welke haar werd opgedrongen door het rationalistisch positivisme en door de economisch-technische doelmatigheidstendenzen de universaliteit in haar streven naar kennen¹¹³. En het noodzakelijk gevolg van een en ander is, zoals Jaspers zegt, dat „Ergebnisse und Methoden (der Wissenschaften) sich gegenseitig helfen. Sie werden Hilfswissenschaften für einander. Eine Wissenschaft wird Material für die an-

(110) Toulemon 141 en Rougemont 387-388. Zie in dit verband o.a. Luis Diez del Corral : *De ontvoering van Europa* (Antwerpen 1961) passim en : *Kijken naar Europa* (Hilversum 1963).

(111) Loc. cit., 86.

(112) Bouman : *Kultur und Gesellschaft* usw. 107.

(113) Bouman : *Kultur und Gesellsch.* 23. Hier zou ik willen wijzen op wat W.H. Riehl over wetenschap zegt : „Wissenschaft ist Erkenntnis, die organisch sich aufbauende Summe von einem Gegenstand... Erkenntnis ist ein Begreifen der Dinge nach Wesen und Gesetz, nach ihrer inneren Notwendigkeit” En deze „Erkenntnis muss zu einem Organismus geordnet werden” (*Naturgeschichte des deutschen Volkes*, Stuttgart 1939, 33). Zie in dit verband ook o.a. G. Bénézé : *La méthode expérimentale*, loc. cit.

dere" ¹¹⁴. En letten wij nu op de methodiek en benaderingswijzen alsmede op het reeds eerder gebleken synthetisch karakter der volkskunde, dan begrijpen wij dat zij vooral, zoals gezegd, aan de universiteit met tal van wetenschappen contact heeft en moet hebben en dat men haar in verschillende landen, zij het ook niet altijd op gelijke gronden, tot een kerngebied der wetenschappelijke culturele en maatschappelijke vorming heeft gemaakt.

Daar, zoals wij zagen, volgens Ortega y Gasset de universiteit wetenschap doet ontstaan, wetenschappelijke werkers aflevert en met de research-resultaten van deze werkt, hoort zij ook volkskundigen te vormen, terwijl ze gebruik maakt van instituten die met de volkskunde samenhangen en tevens contact houdt, evenals b.v. de taalkunde „met het openbare leven, met de historische werkelijkheid, welke immers dringend behoefte hebben aan de inwerking van de universiteit als zodanig”.

In dit licht is het verklaarbaar dat de Amerikaanse hoogleraar, historicus-volkskundige, Dorson in zijn recent, nog eens, jammer genoeg niet in alle delen even sterk, verzamelwerk „Folklore around the world” meent dat Engeland zijn eens leidende positie in de volkskundebeoefening verloren heeft, doordat de universiteiten er niet voldoende aandacht aan schenken.

Uit de door Dorson en Erixon voor Amerika en Europa gegeven overzichten van de volkskundige activiteit aan universiteiten blijkt dat, veelal om nogal verschillende redenen, volkskunde bij een aantal van deze niet op de series voorkomt en dat ze, waar ze wel gedoceerd wordt, lang niet overal sterk in de redelijkerwijze te verwachten belangstelling van een deel van het docentencorps staat.

Zo klagen Waehler en Schier er over dat volkskunde (zelfs! R.) in Duitsland aan de universiteit niet de plaats heeft verworven welke ze in de Skandinavische landen en Finland, in de Sovjetunie en de oostelijke democratieën inneemt. Laatstgenoemde wijst erop dat aan elke universiteit van Noord-, Oost- en Zuid-oost-Europa „mehrere Lehr- und Forschungsstellen für Volkskunde systemisiert (sind), deren Existenz bei jedem Wechsel der politischen Systeme unangetastet bleibt” ¹¹⁵. Volgens het „Historisk-Filosofisk Embetsksamen” van de universiteit Oslo b.v. wordt volkskunde als „Grunnfag” gedoceerd en wel op twee leerstoelen, de ene als „Folkelivgransking” (d.i. manuele volkscultuur en wat daarmee samenhangt) en de andere als „Folkeminnevitenskap” (d.i. de orale, speciaal de literaire volkscultuur) ¹¹⁶. In Finland wordt volgens Haavio

(114) Jaspers, loc. cit., 85. Zie hier ook S. Strasser loc. cit. en René König: *Grundformen der Gesellschaft: Gemeinde* (Hamburg 1958).

(115) Loc. cit., 2.

Oslo 1960).

(116) Zie historisk-Filosofisk Embetsksamen, ny ordning av 1957 (universiteit

volkskunde zelfs gedoceerd als „Mantelbegriff und Zusammenfassung aller auf Geschichte, Sprache und Kultur des eigenen Volkes ingestellten Disziplinen”¹¹⁷. De Münsterse hoogleraar Schier is er niet over te spreken — en hij is heus niet de enige — dat van de zijde van andere wetenschapsbeoefenaren de volkskunde niet altijd als „ebenbürtige Schwester” wordt erkend. En hij schrijft dat o.a. toe aan het feit dat iedere leek — wetenschappelijk bedoeld! — meent over volkskunde (waaronder men dan het pejoratieve folklore of folklorisme pleegt te verstaan) te kunnen meepraten, verder aan de, reeds uitvoerig besproken, aard en omvang van de stof alsmede aan „Eigendünkel und Ressortegoismus” bij veel docenten.

Wat de plaats van de volkskunde in het kader der universitaire activiteiten betreft, zagen wij reeds dat wij te doen hebben met een bijzondere cultuurwetenschap en dat deze uit hoofde van dien, in het kader van het totaalbeeld der historie, op sociologie en psychologie als algemene hulpwetenschappen georiënteerd dient te zijn. Evenals de cultuurgeschiedenis in het algemeen mag ze de historische lijn der economische krachten in de samenleving ook niet uit het oog verliezen, omdat deze, zoals Bouman beklemtoont, vooral sinds de M.E. haar invloed op de ontwikkeling der cultuur in Europa in sterke mate deden gelden. De kennis van de manuale en orale cultuur mag zich, zoals wij al zeiden, niet beperken tot het relatief oppervlakkige „ethno-grafische”, zij moet als ethnologie óók, of liever juist, de verhouding van de volksmens, van de groeps-volksmens tot dat materiaal interpreteren. En daarvoor moet zij de verworvenheden der sociologie en der psychologie met de functies van elke materiaalsector in verband kunnen brengen, let wel, zonder dat de psycholoog, de socioloog en de econoom diens „vakmanswerk” uit „de eerste hand” wordt genomen. De volkskundige moet b.v. wat de realia, laten wij zeggen boerderijenbouw en landbouwwerktuigen betreft, méér dan technoloog of beschrijver der technica zijn, ja, hij kan of moet het technologisch werk aan een ander, aan een niet volkskundige overlaten en, evenals de cultuur-historicus, zelf volstaan met de gebruikmaking van deze beschrijving, zoals de, let wel! volkskundig gevormde dialectoloog dat b.v. doet bij de studie van „Wörter und Sachen”¹¹⁸.

(117) Dr. Martti Haavio : *Volksdichtungsforschung und Volkskunde als Universitätsfach* in : Actes du Congrès etc. Arnhem 125 v.v.

(118) Zie hiervoor de geciteerde werken van Win. Roukens (Wort- und Sachgeographie) en F. Krüger alsmede de daarin aangehaalde ruim oriënterende literatuur. In het bijzonder wijzen wij op de onwaardeerlijke dialect- en volkskundeatlas voor Italië en Zwitserland van Jabelg en Jud. Principieel instructief zijn in dit verband E.J. Leemans : *Op de drempel der sociologie* (Nijmeegse inaugurele rede '60). R.H.A. Cools : *Wisselend kennisobject der sociale geografie* (id. 1959), Maurice de Lannou : *La géographie humaine* (Paris 1949), Marcel Mauss : *Sociologie et anthro-*

Zonder twijfel heeft de volkskunde haar plaats in de faculteit der letteren en wijsbegeerte, maar door haar gerichtheid op het volksculturele geheel van de volksmens en de mede daaruit voortvloeiende functies is ze van zo fundamentele betekenis dat ze, zoals we reeds zagen, als een van de basisvakken in het kader der geesteswetenschappen kan worden beschouwd. Wiora meent daarom, niet zonder reden, dat ze „in die Propedeutik jedes historischen (in de ruimste zin R.) Studiums eingefügt werden sollte”. En Schier deelt deze mening, als hij in de volkskunde meent te moeten zien „eines der universalsten Lehrfächer überhaupt, in den die alte universitas literarum, allen spezialistischen Auflösungen unseres analytischen Zeitalters zum Trotz, ein letztes Mal verwirklicht wird”.

c) Volkskunde, folklore, (regionale) ethnologie of (regionale) culturele anthropologie?

Het wil ons voorkomen, dat het op grond van een en ander, bij de huidige verhoudingen in Europa en in de wereld, bij onze huidige kijk op de correlatie tussen Europa en andere werelddelen, duidelijk is dat de volkskunde in haar geheel, wat stofgebieden en doelstelling betreft, het nauwst verbonden moet worden gezien met de culturele (en sociale) anthropologie, die volgens Lévi-Strauss streeft naar het kennen van „l'homme total” en wel, evenals de volkskunde, in hoofdzaak uitgaande van de manuele en orale traditionele cultuur ¹¹⁹.

En bij deze combinatie van volkskunde en culturele anthropologie in het academisch onderwijs denken wij onwillekeurig aan vernieuwingswensen van Dawson, van de stichters van het University College of Staffordshire (England) en van Ortega y Gasset met betrekking tot inrichting en werkwijze der huidige universiteit ¹²⁰. Meer speciaal gaan onze gedachten uit naar de inrichting van een

pologie (Paris 1960) en *Tendances de l'ethnologie française* I en II respectievelijk door Georges Balandier en Germ. Dieterlen in: Cahiers internationaux de sociologie 1959 vol. XXVII blz. 11 v.v. en 23 v.v.

(119) Lévi-Strauss, loc. cit., 391.

(120) Christ. Dawson: *De christelijke cultuur als historische werkelijkheid*, loc. cit., 103-107; prof. A.E. Teale: *Keele - the first phase* in: Universiteit en hogeschool van jan. 1963, 158 v.v.; Ortega y Gasset, loc. cit., 25, 32, 34, 49, 51, 52, 53, 64. Zie ook Jacq. Natanson et Ant. Prost: *La révolution scolaire* (Paris 1963), J.F. Glastra en D. van Arkel: *Beklemd universiteit, benarde wetenschap* in: Universiteit en hogeschool, maart 1963, 247 v.v., alsmede de reactie daarop van H.J.C. Waltmans onder de titel: *De wereld van de student*, in het aprilnummer 1963 v.h. maandblad „De Bronk”. Verder zij verwezen naar voetnoot n° 61. Zie vooral J.A.A. van Leent: *Psychologen en sociologen in een faculteit* (in: Sociologische gids n° 4, 1963).

faculteit der cultuur, die laatstgenoemde als een eis van onze tijd, van onze nieuwe wereld beschouwt, omdat zij mede dienen moet ter verwezenlijking van wat een onrustbarend verder gaande specialisering van de wetenschap en van het werk van de mens vraagt: „krachtige synthese en systematisering van wetenschap” en, wij voegen erbij: van onderwijs „te scheppen door de universitas scientiarum”. In deze faculteit zou de volkskunde van Europa, bij het enorme tempo van het naar-elkaar-toe-groeien van alle delen van de wereld alsmede van de sociale geledingen in de samenleving^{120a}, naast de Culturele Anthropologie, en wel in harmonische samenwerking met deze, en dóór deze samenwerking als een werkelijk volledige en harmonische culturele anthropologie, een belangrijke bijdrage kunnen leveren, zonder dat ze haar reeds vermelde, niet te onderschatten functie voor andere onderdelen der geesteswetenschappen, speciaal voor de filologie, verloochent. Het wil ons zelfs voorkomen dat ze door deze samenwerking haar dienende functie beter kan vervullen, zoals trouwens al uit tal van geschriften is gebleken.

Voor samengaan op de een of andere manier, van de volkskunde met de culturele anthropologie — nogmaals natuurlijk zonder wezensverschillen te verloochenen die uit de historie van land en mens voortvloeien — hebben alle ethnologische handboeken indirect en verschillende geleerden direct gepleit, al bleef zulks ook niet altijd zonder tegenspraak bij volkskundigen, vooral in de Duitssprekende landen. En zo werd, niet het minst dank zij de invloed van de Zweedse hoogleraar Erixon en van de Portugese ethnoloog-volkskundige Diaz, in aansluiting bij het in 1955 door het Nederlands Openluchtmuseum — onder auspiciën van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en van de Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires — georganiseerd Internationaal Congres voor Volkskunde in een conferentie van gedelegeerden van C.I.A.P. en congres besloten „à l’unanimité, pour qualifier cette science (volkskunde R.) sur le plan international (par) le terme d’ethnologie, complété des attributs de regionale ou nationale (pour) distinguer l’étude des peuples dits historiques de celle des peuples sans histoire écrite”¹²¹. Het voorstel om in het kader van de Unesco volkskunde — met behoud van haar zelfstandigheid — organisatorisch met ethnologie te verbinden past, met het feit dat de internationale ethnologische congressen een sectie voor volkskunde plegen te hebben, ook bij de idee ener zusterrelatie tussen beide takken van wetenschap.

(120 a) In dit verband is lezenswaard een artikel verschenen in „De Mijnwerker” van april 1963 onder de titel: *Onderscheid arbeider / beambte steeds minder duidelijk.*

(121) *Actes du congrès international* (Arnhem) 137-139.

Terwijl volgens Lévi-Strauss de culturele anthropologie — met de nadruk op een of meer onderdelen al naar gelang de persoonlijke voorkeur der onderzoekers — via waarneming en beschrijving (ethnografie) en systematische historische en geografische ordening (ethnologie) met behulp van de sociologische en psychologische benaderingswijze leidt tot „une connaissance globale de l'homme dans son extension historique et géographique”, welke kennis in haar synthese conclusies toelaat „valables pour toutes les sociétés humaines, depuis la grande ville moderne jusqu'à la plus petite tribu mélanésienne”¹²² brengt de volkskunde ons in haar stofgebied volgens globaal dezelfde methodiek, tot gelijksoortige conclusies voor de basislagen der Europese cultuurvolkeren.

En hierbij dienen wij, nogmaals, te bedenken dat in de huidige, bijna tot het uiterste vertechniseerde wereld zonder nagenoeg alle oude scheidingen van streken, landen, volksgroepen, volkslagen en werelddelen¹²³, met een nauwelijks bij te houden groei naar elkaar toe van sociale klassen en van culturen via nationalisme en tegelijk internationalisme bij de zgn. onderontwikkelde volkeren — waarop o.a. Aron, de Franse historicus en socioloog van de Sorbonne, nog zeer onlangs wees — de zgn. ethnologie eerder dan wij verwachten, zal zijn geworden tot onze Westerse volkskunde in het kader der historische cultuurvolken¹²⁴. Dat de cultuur der zich snel ontwikkelende nieuwe historische cultuurvolken, zoals bij ons, hoe langer hoe meer door „eigenlandse” geleerden als volkskunde zal worden bestudeerd, is wel aan geen twijfel onderhevig. In elk geval zullen, vooral door de invloed van de Europese „patterns of culture”, deze oude en nieuwe historische culturen naar elkaar toegroeien, en of wij de studie van de ondergrond dezer culturen dan ethnologie, culturele anthropologie, folklore of volkskunde zullen noemen¹²⁵,

(122) Loc. cit., 388. Zie ook de in voetnoot 118 genoemde artikelen van Balandier en Dieterlen.

(123) Zie in dit verband o.a. *Aspects de la culture noire*, in de serie: Recherches et débats du centre catholique des intellectuels français (cahier n° 24, Paris 1958); verder R.A.J. van Lier: *Sociale beweging in transculturatie, een wereldhistorisch probleem* ('s Gravenhage 1956) en de internationale opstellenbundel: *Kijken naar Europa* (Hilversum 1963).

(124) Raymond Aron: *Dimensions de la conscience historique* (Paris 1961) vooral het hoofdstuk VII: L'aube de l'histoire universelle, 260 v.v. Oriënterend is in dit verband ook: Alb. Schweitzer loc. cit., passim. In de geschetste richting wijzen ook verschillende plaatsen in de geciteerde rede van Gerh. Heilfurth: *Volkskunde jenseits der Ideologien*.

(125) Zie o.a. het artikel van Åke Hultkrantz: *American 'Anthropology' and european 'Ethnology'* in: Laos (tome I 1952, 99-106) en de terzake dienende etyma in diens *General ethnological concepts*, loc.cit., Benieuwd zijn wij in dit verband naar het reeds vermelde reorganisatierapport voor de C.I.A.P. van de commissie Lecotté-Peeters-Pinon-Wildhaber. In elk geval moge het viermanschap voorzichtig hanteren de zeer goed bedoelde maar actueel wetenschappelijk toch wel te beperkte en niet bepaald alleszins gelukkige artikelen van A. Marinus: *Le cheminement de la pensée folklorique* in: Tradizioni 1961 en 1962, die o.i. 'überholt' zijn.

is ons inziens, in se, nauwelijks van wezenlijke betekenis, al zouden wij persoonlijk, op grond van de geschetste geschiedenis der nomenclatuur en van de historische belasting van folklore en volkskunde beide, de voorkeur willen geven aan „anthropologie culturelle générale” en „anthropologie culturelle régionale” (resp. voor de huidige ethnologie en volkskunde) en wel omdat de naam anthropologie als wetenschap van de mens de ruimste betekenis heeft en dus bestudering van genetisch-organische en staatkundige groepen (tot en met *populus* en *ethnos*) en lagen (o.a. *common people*) niet uitsluit.

Trachten wij nog een antwoord te geven op de vragen : in welke vorm maken wij volkskunde het beste productief vóór en dóór de universiteit? en : voor wie en tot wat is het volkskundeonderwijs bestemd?

Wanneer M. Haavio in zijn artikel „Volksdichtungsforschung und Volkskunde als Universitätsfach” in Finland zegt dat daar — evenals b.v. in Noorwegen en Rusland — aan een universiteit twee leerstoelen onder de geciteerde namen Volksdichtungsforschung en Volkskunde zijn ingericht, maar dat z.i. de indeling der stofgebieden voor beide willekeurig is en dat deze eigenlijk een geheel vormen ¹²⁶, dan lijkt ons voor de meeste West-europese landen — o.a. omdat de autochthone volkscultuur er in geringere omvang en minder direct creatief en, in het jongere verleden, minder impulsief de nationale topcultuur gevormd heeft dan b.v. in gebieden van Oost-Europa, Skandinavië en landen als Finland — het meest gewenst een interfacultaire leerstoel voor Europese volkskunde, die, zoals reeds bleek, nauw verbonden dient te zijn met de culturele anthropologie. Dat incidenteel en plaatselijk al naar gelang de vorming en instelling van de docent voor Europese volkskunde én in verband met de volkskundige vorming en belangstelling van andere docenten een speciale leeropdracht voor een of ander bijzonder onderdeel buiten de algemene leerstoel kan worden verstrekt, is begrijpelijk en komt ook aan meer universiteiten, wij denken b.v. aan Münster, voor.

Maar het universitair volkskundig onderwijs kan zijn taak niet behoorlijk vervullen zonder veldwerk of althans „laboratoria” d.i. werkruimten in de eigenlijke zin : ruimten met volkskundig materiaal als onderzoeksinstituten. Haavio ziet deze voor Finland terecht, en wel als „zweitwichtigster Lehrsaal für die Volkskunde”, in het „Volksdichtungsarchiv” en het „Nationalmuseum”, waarvan het eerste de taak heeft door middel van magnetofoon en grammofoonplaten alle verhalen, liederen en muziek die tot de volkskunde

(126) *Actes du Congrès etc.* Arnhem 1955, 125 v.v.

behoren vast te leggen voor het onderwijs en, wanneer eenmaal de tijd gekomen zal zijn „wo die alten Volksüberlieferungen nur noch Erinnerung sind”, als historische documenten.

In deze geest was het tot-stand-brengen van een werkgemeenschap tussen dergelijke instituten in ons land: het Bureau voor het onderzoek van het Nederlands volkseigen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en van de volkskundige musea, speciaal van het Rijksmuseum voor Volkskunde, steeds ons streven — en wel in samenwerking met de directie van genoemd bureau — als docent aan de universiteit van Nijmegen en de Landbouwhogeschool van Wageningen en als directeur van laatstgenoemd museum. Daarop was geheel ons museumtechnisch en wetenschappelijk opbouw- en uitbouwwerk na de tweede wereldoorlog ook met betrekking tot de personeelsbezetting — ja, reeds als bestuurslid van het Nederlands Openluchtmuseum sinds de dertiger jaren — gericht en wel in het kader van een vóór de tweede wereldoorlog reeds groeiende Europese gemeenschap, waarnaar ook onze onwaardelijke leermeester en voorganger Prof. Schrijnen in al zijn werk streefde¹²⁷. In de geest van een dergelijke werkgemeenschap lieten wij na 1950 rapporten samenstellen voor een systematische documentatie der landelijke bouwkunst, van de ambachts- en volkskunst, van de klederdrachten en van de gebruiken die met boerderij en landelijke nederzetting samenhangen. In dit kader kwam na stille voorbereidingen — in samenwerking met de steeds stuwende gouverneur en de Bestendige Deputatie van Belgisch Limburg — voor het Belgisch Limburgse en c.q. Vlaamse volkskundige museum, intussen te Bokrijk ingericht, zelfs ons plan voor het, reeds vermelde, bescheiden Europees volkskundig museum te Arnhem in een commissie ter discussie, een museum dat in dienst der Europese samenwerking en wetenschap zou staan en dat wij, in de een of andere vorm, nog meer dan voorheen als een desideratum beschouwen¹²⁸ en wel thans in aansluiting bij het onlangs door Prof. Weijnen uitgesproken idee van een „leerstoel in Europese taalgeografie, die studenten uit gans Europa” zou moeten aantrekken¹²⁹.

Hier mogen wij met nadruk de mening uitspreken dat, wanneer dit soort instituten en instellingen met een zo ruim mogelijke natio-

(127) In deze geest werden op onze instigatie vóór de 2e wereldoorlog G.H. Rivière (Parijs) en Dr. Math. Zender (Bonn) al als inleiders voor een symposion, in 1938, uitgenodigd.

(128) Zie hiervoor de in voetnoot n° 5 geciteerde literatuur en een later — in 1962, door de Conférence Européenne de Folklore te Brussel — uitgesproken wens, te komen tot „un musée européen ou international de Folklore du Travail”.

(129) Dr. A.A. Weijnen: *Hedendaags dialectonderzoek* in: Taalonderzoek in onze tijd (den Haag 1962, 78). Zie ook Win. Roukens: *Limburg bakermat en stimulant van een Verenigd Europa?* in: De Bronk (Maart 1963, 209 v.v.).

nale en internationale documentatie niet in „de” universiteitsstad zelf gevestigd zijn, het, vooral met betrekking tot de zgn. randgebieden, voor een efficiënt wetenschappelijk gebruik noodzakelijk is dat docenten, studenten en andere onderzoekers subsidies ter beschikking staan voor aldaar te verrichten onderzoek en werkzaamheden.

d) Volkskunde een universitaire onderwijsseenheid of een te verdelen erfenis?

Even moeten wij nog ingaan op een, wel eens uitgesproken, tweede visie ter verzorging der volkskunde in het kader van het universitair onderwijs.

Wanneer Paul Saintyves in zijn „Manuel de Folklore” meent : „Il faut répartir les études de folklore entre diverses spécialités” als letterkunde, dialectologie, kunst-, godsdienst-, cultuurgeschiedenis en sociologie¹³⁰, dan moeten wij deze mening, zoals uit het voorafgaande wel duidelijk bleek, uit hoofde van karakter en doelstelling der volkskunde afwijzen¹³¹.

Zonder twijfel is, gezien de zeer grote omvang van het stofgebied, voor alle beoefenaars der volkskundewetenschap, in welk land dan ook, een bredere en intensievere bestudering en beheersing nodig van één sector of van enkele onderdelen, zoals dat overigens ook voor andere omvangrijke, en minder omvangrijke takken van wetenschap als algemene linguïstiek en literatuur, filosofie, ethnologie, psychologie, sociologie, geschiedenis en zelfs voor vaderlandse letterkunde en geografie het geval is. Met Haavio zijn wij er daarom van overtuigd dat : „ein Forscher nur ein Meister werden kann, wenn er sich auf ein Material beschränkt, das ihm von Grund auf bekannt ist”. Maar voor wetenschappelijke leiding en stimulering is een veel bredere kennis en een veel ruimere oriëntering absoluut noodzakelijk : men dient het geheel te „overzien”, zoals het werk der cultuurhistorici ons bewijst.

Nadat wij er reeds op hebben gewezen dat de volkskunde als mogelijk basisvak voor de studenten der geesteswetenschappen van meer of minder betekenis is, al naar gelang de aard der studierichting en de door hen meer geaccentueerde onderdelen, kan ons antwoord op de vraag : voor wie en voor wat is het volkskundeonderwijs aan de universiteit bestemd? kort zijn.

(130) *Manuel de folklore*, 43. Zie ook Dr. P.J. Meertens : *Waardering der volkskunde* in : Verslagen en mededelingen der Koninklijke Vlaamse Academie voor taal- en letterkunde 1960 afl. 4, 1.

(131) De Marburgse socioloog Heinz Maus huldigde dezelfde mening. Maar... volgens een officiële mededeling van de voorzitter van het Duitse volkskundecongres in Münstereifel (april 1963) is deze „op zijn schreden teruggekeerd”.

Dat wij bij de universiteit — bij hogescholen, b.v. de Landbouwhogeschool, ligt het probleem uiteraard anders — in de eerste plaats denken aan studenten in taalkunde en letterkunde — uit de filologie toch is de volkskundewetenschap, als literairhistorische en culturologische richting het eerst en krachtigst opgeschoten — en vervolgens aan historici, kunsthistorici, sociaal geografen, ethnologen, sociologen en psychologen, moge uit het voorafgaande voldoende duidelijk geworden zijn.

Al kan de volkskunde ook niet wijzen op een zo evident direct utilitair belang als de ethnologische studie voor missionarissen en zendelingen, voor diplomaten, bestuurders, administrateurs en militairen in vreemde landen — van welke groepen er met het voortschrijden der dekolonisatie geleidelijk aan hoe langer hoe meer zullen uitvallen! — toch is de kennis der Europese volkscultuur, vooral historisch bezien, niet zonder betekenis voor hen die een maatschappelijk-cultureel beroep kiezen, in of buiten het onderwijs, voor hen die sociaal en cultureel leidend werkzaam willen zijn en daardoor, zoals Simone Weil voor het platteland accentueerde, met verschillende sociale lagen en groepen in contact komen — niet het minst in de geografisch en gouvernementeel gezien, culturele randgebieden en bij de meer conservatieve groepen met een veelal agrarisch-ambachtelijk of „manueel” karakter — waar zij de opgang van het culturele leven, op een aan het leefmilieu aangepaste wijze moeten stimuleren. Dat wij hier speciaal doelen op docenten bij onderwijsersopleidingen en M.O., bij sociale academies en volkshogescholen, op ambtenaren voor culturele zaken en voor het beheren van archieven, op conservatoren en wetenschappelijke ambtenaren van musea, behoeft wel geen verklaring.

Kweekt de universiteit geen volkskundige belangstelling en kennis op wetenschappelijk niveau, in welke vorm dan ook, dan bestaat het gevaar dat levend volkscultureel materiaal niet of niet voldoende verantwoord en efficiënt wordt onderzocht en vastgelegd en dat het nog minder verantwoord zal worden uitgebuit. Daardoor zouden wij, in het kader der cultuurgeschiedenis, voor het heden, een ernstige fout maken, die wij voor het volksculturele verleden zo vaak als een, overigens niet onbegrijpelijke, nalatigheid, onzer meer of minder verre voorouders betreuren. Bovendien zouden wij dan, tot groot nadeel van ons cultuurhistorisch inzicht, gedwongen zijn in het verleden niet of nauwelijks opgemerkte en daardoor slechts indirect of incidenteel in documenten vastgelegde volksculturele facta en stoffen — o.a. die van de voor Europa zo belangrijke tijd der confrontatie en interpenetratie van heidendom en christendom en van de uitbalanceringskrachten van deze beide tot de overheersende consolidatie van het laatste — alsmede de

volksculturele invloed in het geheel van het historisch cultuurcomplex tot en met het herfsttij der M.E. voor een meer of minder groot deel onverklaard te laten.

En dat lijkt ons wetenschappelijk toch wel zéér onverantwoord, temeer als wij ook voor West- en Zuid-Europa waarde mogen hechten aan constatering en als de volgende van geleerden als Haavio en Dorson.

Met betrekking tot Skandinavië en Finland zegt de eerste : „Über eins jedoch kann man wohl kaum verschiedener Meinung sein : die Volkskunde in weitestem Sinne des Wortes hat in den Ländern, wo es Universitätslehrstühle für sie gibt, bewiesen, dass sie zu den zentralsten Geisteswissenschaften gehört”¹³². En Dorson schrijft, doelend op Amerika : „I think I can speak for me and for my colleagues in saying that introduction to the matter of folklore gives students striking new insights into human nature and valuable new grips on literature and social history”¹³³, waarbij aansluit : „The future of folklore study in the United States rests on its penetration into lecturehalls and classrooms”.

Vanuit verleden en heden een blik in de toekomst

Wat het behoud van de nog levende volkscultuur en wat de materiaalverzameling — niet in de laatste plaats in het belang van wetenschap en universiteit — betreft, is grote voorzichtigheid en de grootste activiteit geboden. Waar wij ook rondkijken, overal zien we volkskundestof verdwijnen of tot toeristisch mercantilistisch meer of minder mismaakt showobject worden. En dit hoe langer hoe meer verdwijnen en deze relictdegeneraties van het volkscultureel goed van het prae-industriële genre de vie wijzen op een steeds sterker worden van het historische, van het archaïsch-archeologische element ; wijzen op een toename van het archéocivilisation-achtige in de geest van Varagnac, óók van de inhoud der woorden volkskunde en folklore. Wij constateren dit los van de vraag óf en hóé zich in ons hypertechnisch uniformerend tijdperk oude volkscultuur, die in zeer sterke mate de stempel droeg van het agrarisch genre de vie, nog als levend groepsverschijnsel, in welke vorm dan ook, zal kunnen handhaven en c.q. zélf zal kunnen regenereren, en of zich in onze groeiende nieuwe samenlevings-

(132) *Actes du Congrès international etc.*, Arnhem 1955, loc. cit., 133.

(133) R.M. Dorson : *The growth of folklore courses*, loc. cit., 352. Zie in dit verband speciaal met betrekking tot het Middelbaar Onderwijs : Lutz Röhrich : *Deutschunterricht und Volkskunde* in : *Volksdichtung und Volksbrauch* (Stuttgart 1961) en voetnoot 17.

vormen nog steeds nieuwe volksculturele groepsverschijnselen zullen ontwikkelen.

Wanneer Lévi-Strauss in zijn „Anthropologie structurale” nog spreekt van de anthropologie als „étant une science en devenir” dan moeten wij vandaag in het licht der nauwelijks bij te houden wereldontwikkeling, waarbij men spreekt „vom letzten Fussgänger”¹³⁴, die in plaats van met een trekkersliederenbundel in zijn hand dóór de natuur te wandelen, met een voor hem zingende en gillende portable radio „langs” de natuur rent, zeggen dat ze in haar huidige functie en met betrekking tot haar stofgebied reeds begint te worden „une science en déclinier”. Immers, het feit dat in de laatste tijd „des anthropologues se tournent vers l'étude des sociétés dites civilisées”¹³⁵ is enerzijds een uitbreiding van de primair algemeen aanvaarde ethnologische activiteiten vanuit de meer primitieve naar de uitsluitend historische cultuursectoren, anderzijds wijst zulks op een, al naar gelang de gebieden meer of minder variërende, stijging van het culturele niveau van de mens in het algemeen en van de primitieven in het bijzonder alsmede, ten gevolge daarvan, op een verlegging naar omhoog van het culturele onderzoekingsveld der ethnologie, waardoor deze, wat object en probleemstelling betreft, naar de volkskunde toegroeit. En horen wij Lévi-Strauss dan verder zeggen dat „l'anthropologie se développe en même temps que ces sociétés (primitives R.) tendent à disparaître, ou tout au moins à perdre leurs caractères distinctifs”, dan moeten wij constateren dat het lagere én het hogere arbeidsveld beide zijn geworden terreinen „des sciences (ethnologie én volkskunde R.) en déclinier” althans wat de omvang van hun stofgebieden aangaat.

Er zal in het complex der werelddelen, zij het ook in elk werelddeel verschillend naar vorm en graad — evenals, mutatis mutandis, bij de verhouding tussen dialecten en „algemene” taal — onvermijdelijk steeds versnellende acculturatie en adaptatie plaats hebben; er zal in de verschillende staatkundige en, meer natuurlijke, geografische en sociale verkeersgemeenschappen een meer of minder sterke assimilatie worden opgedrongen naar de hoogste sociale en culturele top, welke, zoals het zich nu nog laat aanzien, in de verschillende gebieden wel het sterkst zal worden bepaald door de westerse topcultuur d.w.z. door culturele topvormen welke worden geproclameerd en gepropageerd door een individuele moderne-tijds-

(134) In zake de wijziging van de habitus der huidige wereld, speciaal in de sectoren van kunst, religie en filosofie, ten gevolge van de vooruitgang van wetenschap, techniek en industrie oriënteert ons goed E. Muthesius in: *Der letzte Fussgänger* (München 1960).

(135) Lévi-Strauss, loc. cit. 378; zie aldaar ook de hier volgende citaten.

élite. En deze élite-topvormen zullen het volk, het „common people”, zolang „iets dergelijks” nog zal blijven bestaan!^{136!} tot orale, manuele en zelfs pedale (denk aan „den letzten Fussgänger”) passiviteit of hoogstens tot slaafse imitatieve clichée-activiteit van automatische iteraties brengen, terwijl de zgn. vrije activiteit tot de met een draai van de televisie- of radioknop gekozen, zo niet opgedrongen, visuele en auditieve opnamen beperkt blijft¹³⁷. Zelfs de individualiteit van de mens zal evenals de „vroegere” volksculturele variable groepsindividualiteit verloren gaan^{137a}, omdat, zoals Pierre Gascar in een interessant en actueel artikel „Notre civilisation est-elle en suicide?” extreem vooruitziende zegt, de verotechnisering, de vereconomisering, de verpsychologisering en de verpsychiatriëring de mens er toe dreigt te brengen „à rejeter comme malsain tout ce que sa personnalité (behalve die der vanuit de tijdgeest, ambts-

(136) Zie in dit verband o.a. J. Chombart de Lauwe: *La fin des paysans?* in: *Esprit* (september 1961) en Math. Zender: *Die kulturelle Krise des Landvolkes u. die deutsche Volkskunde* in: *Rhein. Vierteljahrsblätter* 1955, 284 v.v. en Karl Ilg: *Gegenwartsaufgabe von Sitte und Brauch* (Antrittsvorlesung in: *Tiroler Heimat* 1956, 123-131).

(137) Ten deze zijn ruim verhelderend — tot „iets” van het Duitstalige in dit „mer à boire” moge ik mij beperken — o.a. Joh. Huizinga: *Geschiede und Kultur* (Stuttgart 1954); Rich. F. Behrendt: *Der Mensch im Lichte der Soziologie* (Stuttgart 1962); Herm. Bausinger: *Volkskultur in der technischen Welt* (Stuttgart 1961); Rom. Guardini: *Das Ende der Neuzeit* (Basel 1950); Eduard Spranger: *Kulturfragen der Gegenwart* (Heidelberg 1953); Horst Krüger: *Zwischen Dekadenz und Erneuerung* (Frankfurt am Main 1953); de in voetnoot 108 geciteerde geschriften en Hanz Zbinden: *Ohnmacht der Eliten* (Zürich-Stuttgart 1963). Men leze ook J. Chombart de Lauwe: *La fin des paysans?* in: *Esprit*, sept. 1961, 237 v.v. Zie in dit verband P. Geyl: *Geschiedenis als medespeler* (spec. hfdst. VII: De vitaliteit van de westerse beschaving; Utrecht-Antwerpen 1958); Alfred Sauvy: *La montée des jeunes* (Paris 1959) al is dit geschrift ook speciaal door Frankrijk geïnspireerd; bij Russell (loc. cit.): *Le rôle de l'individu* (5 v.v.) en: *L'avenir de l'humanité* (171 v.v.) verder, na wat „contre les jeunes” geschreven werd, de recente verdediging van de jeugd tegen de cultuurpessimisten door dr. H. Ruygers in diens rede: „*De jonge mens als filosoof*” op de Limburgse sociale studieweek (afgedrukt in *Dux* sept. 1963). Wat de werking van de televisie betreft geeft een goede indruk Fokke Sierksma: *Testbeeld* (Amsterdam 1963; besproken in *De Tijd-Maasbode* 15 juni 1963).

(137a) *Le Figaro Littéraire* van 22-9-1962, 1 en 13. Zie ook H. Zbinden: *De dreigende mens* (Antwerpen 1961); J.A.J. Peters: *Houdingen tegenover de toekomst* in: *Lezingencyclus v.h. Nijmeegse Studentencorps Carolus Magnus* bij gelegenheid van het 7e Lustrum (1959); K.J. Hahn: *Het behoud en de vernieuwing van de cultuur in de Europese ruimte* in: *Syllabus der Radio-Volksuniversiteit* (n° 4 - 1960); R. Hajer: *Bijdrage van de volksontwikkelingsbeweging in het behoud en de vernieuwing van de cultuur* in: *Syllabus enz* (n° 5 - 1960).

In dit verband verdient het aanbeveling zich te bezinnen op twee degelijke studies van Prof. dr. H. Knittermeyer: *Das Wesen der Heimat* (Bremer voordracht 1950) en *Sitte und Brauch* (ibidem 1952) en deze te combineren met: *Gewoonte en Traditie* van Prof. dr. F.J.J. Buytendijk (Dux, sept. 1957) en: *Der Volksbrauch in der heutigen Zeit* van Prof. dr. Math. Zender (Der Deutschunterricht, Stuttgart 1963). Zie in dit verband ook de interessante rectoraatsrede van de Marburgse historicus Fritz Wagner: *Geschichte und Zeitgeschichte* (Marburg, 1957) passim.

halve, door enkele, voor deze tijdsgeest representatieve, geselecteerde en geautoriseerde toppersoonlijkheden op de diverse terreinen der cultuur R.) comporte de particulier". Immers er is groeiende „une culture de la micro-névrose" doordat „les progrès des sciences de l'esprit et la publicité qui les entoure, nous ont amenés à prendre conscience de certaines normes psychologiques et à ne plus considérer systématiquement notre comportement comme la manifestation naturelle de notre personnalité" ¹³⁸.

Het moderne stadium in de ontwikkeling der volkscultuur dat Wiora nog in zijn vaker geciteerde voordracht van 1951 typeert met de woorden: „Die geistige Selbstversorgung hört auf, das Volksgut wird von Literatur und Lehrern gemacht und vom Volk nur primitiviert", behoort, zeker voor het grootste deel van Europa, reeds tot de hoge uitzonderingen. De ontwikkeling, vooral de volksontwikkeling, raast zoals o.a. uit het geciteerde geschrift van Charpentieu - Kaës en uit het nog recentere werk van Dr. Vrankrijker „Volksontwikkeling" ¹³⁹ blijkt, hier in de zojuist door ons aangeduide richting; en binnenkort zullen ook de volkeren der zgn. onderontwikkelde gebieden, retrospectief gezien, misschien met atoomkrachtsnelheid in die richting worden gestoten. En de tijd is niet zo héél ver meer dat de inhoud der constatering „Die Grundsichten erhalten sich als geschlossene Lebenswelten bei genossenschaftlichen Naturvölkern" niet langer beantwoordt aan een realiteit en dat de door Wiora als een ver futurum geziene inhoud van de zin: „bis in unserer Zeitwende der Strom des Weltverkehrs auch die letzten von ihnen überspült" een praesens-realiteit is geworden.

Maar voordat dit zich in het heden voltrekkende een voltooid verleden factum geworden zal zijn, zal, wij herhalen het, zeker een deel der huidige ethnologie of culturele anthropologie geworden zijn tot volkskunde, tenzij deze naam, maar dan met behoud van zijn huidige, hiervoor geschetste begripsinhoud, plaats heeft gemaakt voor de eerste.

In de wetenschap dat, zoals de onlangs verschenen Amerikaanse „Fundamentals of Folkliterature" zeggen: „in one sense all art and culture are based on folklore and tradition" ¹⁴⁰ — al geldt zulks dan ook in deze rigoureuze vorm, althans wat Europa betreft, slechts voor een ver en heel ver verleden — en aannemend dat, zoals de Rus Jouri Sokolov zegt: „la littérature orale a sa source (primaire et sa vie naturelle R.) dans la vie même des masses po-

(138) Le Figaro Littéraire van 22-9-1962, 1 en 13.

(139) Dr. A.C.J. Vrankrijker: *Volksontwikkeling, geschiedenis en problemen van het sociaal-culturele werk in Nederland* (Assen 1962).

(140) Loc. cit., 14.

pulaires”¹⁴¹, alsmede rekening houdend met de geschetste mogelijke gang der volkskultuur in de nabije toekomst, begrijpt U waarom wij, mede op instigatie van onze onvergetelijke leermeester en Limburgse, Nederlandse en Europese pionier en réveillist Prof. Schrijnen met tal van vrienden in en buiten Europa in de laatste decennia voor dialecten, volkskunde en naamkunde herhaaldelijk „verzamelen hebben geblazen”, verzamelen — zulks, bij de huidige „verflauwing der geestdrift” voor vrijwillige medewerking, vooral volgens de directe methode der van plaats tot plaats trekkende enquêteurs — van alles wat er in Europa nog aan levende volkskultuur te verzamelen valt. Niet in de laatste plaats daardoor toch zullen de volkskundigen zonder twijfel een onschatbare bijdrage leveren voor de cultuurhistorie. En misschien zal het hun zelfs mogelijk zijn uit het totaal der verworvenheden uit de Europese volkskultuur van het verleden culturele vormen en krachten te puren die, mutatis mutandis, in onze technisch-industriëel-economische wereld het „volk” mede zodanig kunnen vormen, dat de ziel van het „friedliche Geborgensein im heimatlichen Bereich” in het blijkbaar onvermijdelijke onrustige „Umgetrieben werden in der Ferne”¹⁴², welker beider spanningen in onze tijd Agnes Miegel ons in haar jongste werk „Heimkehr” in beelden van het leven van alle dag zo levendig heeft beschreven, behouden blijft; dat de gevreesde „Untergang der Kultur des Abendlandes” — of, wat meer verwijtend klinkt „le suicide de notre civilisation” — en dat zelfs de totale zelfverloochening ten gunste van culturen die aan het wezen van Europa vreemd zijn, niet plaats heeft, en wel doordat wij indirect mede werken aan de wedergeboorte van een gezonde Europese cultuur, doordat wij in zich wijzigende en geheel nieuwe vormen, kunnen levend houden en stimuleren de nog steeds jonge geest van ons nieuwe én oude vaderland: Europa¹⁴³.

En wanneer de universiteit in het Westen, via de periode der „experimentelen”, iets van dit potentiëel der volkskundewetenschap — naast haar hiervoor beschreven direct dienende taak voor andere wetenschappen — zal kunnen realiseren, dan heeft de grote Nederlandse classicus Schrijnen, een vader tevens van de studie der basiscultuur van het volk van Noord en Zuid, van Vlaanderen en Nederland, met tal van Europese volkskundige vrienden en hun leer-

(141) Loc. cit., 10. Wie zich een goed inzicht in wezen en, vooral, geschiedenis van de volkskunde wil eigen maken, mag o.i. dit boek niet ongelezen laten.

(142) Düsseldorf-Köln 1962.

(143) Zie behalve voetnoot n° 136 O.F. Bollnow: *Die Lebensphilosophie* (Berlin-Heidelberg-Göttingen 1958) Einleitung en hfdst. VII en XII; Louis Bodin: *Les intellectuels* (Paris 1962), vooral chap. I, II en III; Alb. Schweitzer loc. cit., Teil I, par. IV; Der Weg zur Regeneration der Kultur en Georges Hourain: *Une civilisation des loisirs* (Paris 1961).

lingen in regionaal, interregionaal, nationaal en internationaal kader op wetenschappelijk niveau óók in de laagvlakten der cultuur niet tevergeefs gewerkt en gestimuleerd in dienst van de Nederlandse stam, van Europa¹⁴⁴ en van de mensheid.

(144) De niet meer te stuiten drang tot toenadering tussen de delen van „het verscheurde Europa” in de huidige wereld, en wel op grond van de basiscultuur der Europese volkeren, bleek, ondanks de remming van anthropologische, ideologische en nationale tendenzen, wel héél duidelijk gedurende de beide congressen (over volkskunde in 't algemeen en over het volksverhaal in het bijzonder) die van 14 tot 21 oktober 1963 in de Hongaarse Akademie van Wetenschappen te Budapest werden gehouden. Het begrip Europa en de interregionale samenhang Oost-West vormden de kern der problematiek. Jammer was het daarom dat op de lezingen geen discussie volgde.

Ter oriëntering, ook wat het volkskundig onderzoek, het probleem der nomenclatuur en het universitair volkskundig onderwijs „in het Oosten” betreft, zij kortheids-halve verwezen naar de „Proceedings of the meetings of the Hungarian ethnographical congress”, Budapest 1963 en naar de periodiek: Demos, volkskundliche Informationen, Bd. 3, Heft 2, 1962 (Akademie-Verlag, Berlin).